

124

SPRE PRĂPĂSTIE

DE
ROMAN R. CIOROGARIU.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ĂRĂD, 1911.
„Tribuna“ institut tipografic, Nichin și cons.

SPRE PRĂPĂSTIE

263

DE

ROMAN R. CIOROGĂRIU.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201503152

ARĂD, 1911.

„Tribuna“ institut tipografic, Nichin și cons.

De un an de zile se vestește la răpântii: tradare ici, tradare colo, tradare pretutindeni. Iar când bunii Români, speriați de acest buciom al trădărilor, întreabă, că unde este tradarea?—atunci tainice șoapte spun la ureche: a fost, este, va fi, — noi știm ce știm. Dacă nici aceasta giugiulire nu ajunge, atunci urmează ultima rațio: Goldiș a spus. Goldiș știe.

Da, d. Goldiș știe multe. El este un adânc cunoscător al istoriei, cunoaște crimele politice și arta lor. Cunoaște pe criminalii încoronați ai lui Schakespeare, exact precum cunoaște fiziologia criminalilor lui Lombrozo. Cunoaște și pe Nordau cu minciunile lui convenționale. Cu un cuvânt, cunoaște toate elementele criminalității. Pe lângă aceasta d. Goldiș mai este un bun cunoscător al lui Machiavelli. El știe cum se întrebuintează acele elemente și cum se îmbracă în haina legalității crima politică, prin o oficialitate falsă. El este artist în cunoașterea țesăturilor diplomatice, știe cum se fac trădători chiar din senin. El cu ajutorul acestei științe poate face din cine ce vrea, din apostol trădător și din trădător apostol, după cum cer interesele lui de utilizare. N'are decât să aplice rețetele criminaliștilor politici, rețete uzitate în arta diplomatică.

Și ce este anume crima mea?

Am muncit o viață întreagă pentru întărirea credinței strămoșești, pentru că numai unde este credință religioasă este și statornicie de caracter. Am făcut apostolia culturii prin care se formează conștiința națională și am luat drept deviză consolidarea noastră economică, ca să ne putem ținea locul în lupta de existență a popoarelor.

Cine a dat unui popor aceste trei condițiuni de viață, i-a dat libertatea, pentru că un popor religios, cult și bogat își știe apăra libertatea sa.

Cehilor încă nu le mergea mai bine odinioară până se luptau numai la urna electorală, unde erau bătuți. Și-au premenit însă viața politică cu programul cultural și economic, iar astăzi Boemia are cele mai frumoase instituțiuni culturale și cele mai productive resurse de venit în monarhie: este **Schatzkammerul** (vistieria) Austriei. Astăzi Cehii au poziție dominantă în parlament, în guvern și la Burg. Fără de poporul ceh nu se mai poate face astăzi nici politică internă nici politică externă în Austria. Războiul și pacea internă și cea externă este în mâna lor. Și la toate aceste au ajuns prin armata spirituală ce și-au angajat-o la lupta politice.

Verböczyanii nu înțeleg acest **milieu** al politicei moderne. După mentalitatea lor politica este chestie de drept și dreptul e cuprins în paragrafi, iar la paragrafi numai avocatul se pricepe. Scriitorul, preotul, dascălul, industriașul, comerciantul, plugarul este numai vulgul profan în concepțiunea culturai verböczyane.

Domnul Goldiș este un savant criminalist social. Dânsul cunoaște psihologia mulțimei și știe cum se smulge puterea din mâna ei și să centralizează în dictatura personală. Știe și aceea că o dictatură personală nu este o poziție platonică, ci plină de aur, smirună și tămâie binemiroșitoare. A deschis dar toate ranele trecutului și a deschis gura largă a poftelor lacome de prăzi, cu cari s'au aruncat asupra „Tribunei” cu lozinca: „Tribuna” trebuie să piară. Par'că auzi vuietul invaziunilor barbare: jos cu monumentele.

D. Goldiș, dacă-i era de politică și de bună

credință n'avea decât să releveze abaterea „Tribunei” dela program și să o atace pe motive politice. Dar aceasta n'a putut-o face de cătră falanga de scriitori cari s'au grupat să apere steagul desfășurat de d. Goga, de a cărui romanitate nu se poate atinge nimeni.

Să facem dar un trădător din preajma „Tribunei”, cum ar zice d. Caragiale, — prin tangentă.

Alesul acestei manevre am fost eu, pentru că eu stau în cea mai expusă poziție strategică. Sunt directorul unui institut cu înaltă misiune culturală, care stă sub controlul guvernului, — nu mă pot apăra deschis.

În poziția aceasta expusă a trebuit să înfrunt două asalturi pentru tradare; unul pentru tradare de patrie, altul pentru tradare de neam. Ascultați, vă rog, povestea aceasta a crimelor politice, cari deodată mă făcură și trădător de patrie și trădător de neam. Un an de zile am stat în bătaia focului, cu răbdare supraomenească, dar când „Românul” zice, că lumea a trecut la ordinea zilei peste chestia tradării ca peste un lucru dovedit, ar fi sinucidere morală să mai tac și să nu uzez de cel mai elementar drept al apărării.

I.

Trădător de patrie.

În anul 1908 se luaseră demersuri din Budapesta pentru detronarea regretatului episcop de pie memorie Nicolau Popea. Inceputul se făcuse cu ordinea de destituire a unor asesori dela consistor și profesori dela institutul pedagogic din Caransebeș.

Zguduit în suflet de lovitura ce se pregătește autonomiei noastre bisericești, am sărit întru a-

părarea ei și a episcopului Nicolae Popea, pentru care eu aveam o adâncă venerațiune și am scris articolul următor, apărut în Nr. 72 din 1908 al „Tribunei”:

Atentatul din Caransebeș.

Ziarele maghiare colportează lucruri scârboase despre stările noastre bisericești din Caransebeș și ciudat lucru, că cele mai exagerate și scârboase știri apar chiar în ziarele din Arad, cari din cazul pretinselor neorînduiei din Caransebeș fac un fel de pendent la perversitățile cazului Harden-Moltke din Berlin.

N'am reaga la aceste murdării, dar astăzi ne aduc ziarele din România știrea primită dela Agenția Telegrafică Ungară din Budapesta, despre delict de natură a atinge morala, a demoraliza tinerimea și a profana biserica, pe cari le-ar fi constatând o anchetă constituită de ministrul Apponyi, „în urma repetătelor denunțuri”. Va să zică agenția politică s'a îngrijit de compromiterea Caransebeșului înaintea lumii întregi. După aceste desvăliri nu mai putem tăcea.

Fapt e, că din Caransebeș de mult transpiră lucruri anormale. Factorii dela ocârmuirea diecezei n'au reușit a învinge greutățile interne și a purifica gremiul diecezan. Guvernul s'a folosit de această slăbiciune a regimului diecezan pentru a distruge autonomia bisericii ortodoxe, într'un chip cum nu s'a mai pomenit în lume.

Ce anume s'a întâmplat în Caransebeș?

Denunțianții au făcut insinuări la guvern, că în seminarul ortodox din Caransebeș, profesorii și elevii trăesc în desfrinare, că nu se țin lecțiunile și mai presus de toate, acest pretins pervers institut e saturat de spirit daco-român, elevii seminariale îmbrăcați în haine țărănești au făcut pe agenții electorali la ultimele alegeri parlamentare.

Tot în această căldare bagă și pe asesorii consisto-riali. Guvernul anchetează și comisarul de anchetă

adună toate murdăriile de stradă, birt, gazetărie locală, soapte și le raportează exmitentului său. Acesta apoi ia dovadă raportul comisarului și fără a mai asculta consistorul, ia dispoziții de destituiri, nu numai a profesorilor inculpați ei și a asesor. consistoriali; ref. senatului școlar bunăoară numai de un an este în funcțiune, dar pentru aceea se face răspunzător pentru stările dela institut de pe vremuri mai vechi sub cuvânt, că n'a vizitat și controlat direct institutul, ce nici nu e slujba lui. Așa introduce guvernul un fel de statar în Caransebeș. Aceasta este trista poveste a întâmplării.

În fața acestei situații ținem de a noastră datorie a declara, că noi suntem în prima linie aceia, cari pretindem dela guvernele diecezane puritanism în conducerea așezămintelor culturale bisericesti, noi cari privim la seminarele noastre ca la lumina ochilor, cerem curățenia moravurilor și disciplină în institutele noastre, căci de acolo se duce lumina moralei și culturai între popor, și cum va lumina sfeșnecul pus sub obroc, noi suntem cei dintâi cari cerem, ca institutele noastre să fie astfel conduse, ca ele să poată presta critica și a guvernului și a lumii întregi; dar aceea ce a făcut guvernul nu este inspecțiune ci inquizițiune. Remarcăm în prima linie această procedare ilegală a guvernului.

Recunoaștem mai departe dreptul guvernului de inspecțiune și dreptul de a cere dela autoritatea bisericască îndreptarea lucrurilor, întru cât ar subversa abuzuri în biserică, în caz de renitență a face despre aceasta raport Coroanei, care a numit pe episcopul, ca și prezidentul corporațiunilor noastre bisericesti, nu-i recunoaștem dreptul de dispozițiune, ce constituie atentat împotriva autonomiei noastre bisericesti garantată de legea sancționată de M. Sa.

Sunt abuzuri în Caransebeș? Iarba rea din holdă piară, dar nu calce copită de haiduc pe sânul maicei noastre biserici. Dreptate și curățenie să se facă în Ca-

ransebeș, dacă într'adevăr a existat murdăria ce i-se impută. Octogenarul Prea Sfințit, N. Popea a încredințat administrarea diecezei vicarului său părintelui arhimandrit Musta, bărbat integru, care va face acolo ordine. N'ar fi vrednic de locul ce'l ocupă de nu și-ar face-o nici aici nici dincolo de mormânt.

Dar nu numai despre această sanare este vorba, ci mai presus de toate, că s'a atentat la autonomia bisericeii noastre și aceasta nu mai e exclusiv chestia Caransebeșului ci chestia întregii biserici ortodoxe și e rîndul mitropolitului Ioan Mețianu de ași face datoria întru apărarea autonomiei bisericești. Părinte Mitropolitule ia'ți crucea, noi te urmăm, ori de îți este prea grea, dă-o altuia.

Ce vă temeți? „Feciorii politici” se folosesc de slăbiciunile oamenilor din Caransebeș și de omnipotența momentană din Budapesta, ca săși facă cuib chiar în biserică și pe ruinele ei să aprindă focuri neronice. O speculă politică, atâta e tot. Unde îngerii sunt fricoși, acolo dracii sunt temerari. Ori doar nu mai sunt îngeri păzitori în biserică?

Un corector dela „Tribuna” a furat și a vândut cu 500 cor. manuscrisul acestui articol, iar cumpărătorul l'a trimis dlui ministru Apponyi ca corpus delicti, drept dovadă, că eu agit în „Tribuna” contra guvernului. La această denunțare, guvernul îmi casă salariul de 3000 cor. din ajutorul de stat prin ordinul de data 25 August 1908 în care zice: „Din ajutorul de stat numai astfel de scopuri bisericești pot fi promovate, cări evident acopăr și interesele statului, iar despre numitul director — adeca despre mine — am astfel de informații cari mă fac să mă îndoiesc în privința aceasta, în consecință suspind ajutorul de stat pus în prospect pentru director până mă voi convinge despre temeinicia ori netemeinicia informațiile mele”. Va să zică eu sunt tras în

judecată pentru sentimentele mele naționale „cari nu acopăr interesele statului” și caracteristic e că în aceeaș vreme — din senin, ne cerut de consistor — guvernul asignează suma de 3000 cor. suprimată dela mine, pentru d. Goldiș — „conglăsuitorul” dlui Apponyi, — care înainte nu avea salar din ajutorul de stat ci din casa consistorială.

Indată ce am primit acest ordin ministerial am cerut cercetare contra mea să mi-se spună faptele cari nu acopăr interesele statului și m'am dus în persoană la minister să-mi aflu crima. D. secretar de stat Toth János, spunea că nu pentru politică, ci alte iregularități, dar d. ministru a recunoscut că numai politica poate fi aceea pentru ce nu „acopere interesele statului” și văzând însuși că tot nu poate fi destituit un director seminarial, pentru că își apără autonomia bisericii sale pe simplul motiv că a scris în „Tribuna”, a sistat procedura și în 29 Octomvrie 1908 îmi pune de nou în curgere salarul — „în mod interimal până se va convinge deplin despre temeinicia ori netemeinicia informațiilor sale, când va decide definitiv asupra sorții mele”.

Au urmat apoi în altă ordine de lucruri „dovezile așteptate de guvern în actul dtt. 29 Octomvrie 1908.

Iată cum:

Fostul profesor preparandial Ioan Costa, în luna Maiu 1908, începe o nouă campanie contra mea în „Függetlenség” din Arad, sub titluri sensationale, ca de pildă: „Din preajma „Tribunei”, „Martiri flămânzi”, „Din bucătăria strigoilor dela „Tribuna”. În acești articoli d. Costa mă acuză, că eu aș fi șterpelit ajutorul bănesc sosit afirmativ dela Ligă pentru învățătorul Indreica, pe vre-

mea când acela era în temnița din Seghedin, unde ajunsese ca ștromanul lui Costa.

Mai departe că eu ași fi promis pedagogului Vasile Dolga, că îl voi lăsa să facă examen deodată de pe cl. III și a IV-a precum și de calificare învățătoarească, în decursul aceluiaș an școlar și până la eventuala intrare în temniță, dacă va primi răspunderea pentru articolii incriminați ai „Tribunei”.

„Dovezile” aceste cuprinse în articoli de ziare fură trimise la guvern. Guvernul recearcă pe P. S. Sa episcopul meu Ioan I. Papp în 27 Iulie 1909 să facă cercetare riguroasă în contra mea și să-i înainteze actele de cercetare, iar pe mine să mă îndrume a trage în judecată pe Costa înaintea curții cu jurați din Oradea-mare pentru calomnie și în termin de opt zile să-i raporteze telegrafic despre soarta procesului.

Prea Sfinția Sa era în Reichenhall și nu putu da răspunsul. În nedumerirea sa că va scăpa termenul de împrăsuare, guvernul, cu două zile înainte solicită de nou telegrafic urzirea procesului chiar din oficiu, dacă eu nu l'aș fi urzit la ordinul primit de mai nainte. Eu însă urzisem procesul la prima îndrumare, în loc de unul două, și contra redacției, ca să nu-i rămână guvernului nici o rezervă. Redactorul „Függetlenségului” s'a convins despre netemeinicia acuzelor cuprinse în articolul foii și mi-a dat satisfacție în public prin retractarea celor scrise despre mine și și-a cerut scuze în ziarul „Függetlenség”.

A urmat dar cercetarea contra mea și procesul contra lui Costa. La consistor a făcut cercetarea dl Goldiș și am fost achitat, iar la curtea cu jurați din Oradea-mare s'a ținut pertractarea în luna Ianuarie 1909, și s'a terminat cu aceea, că dl Ioan Costa văzându-se în fața judecătorilor

a făcut declarația că sunt neadevărate cele ce le-a scris despre mine și pentru injuria ce mi-a făcut se roagă de iertare. L'am iertat creștinește.

Și așa scăpă Costa de pedeapsă.

Guvernul a luat spre știre aceasta neașteptată finalizare a procesului meu de trădare de patrie. De salar însă nu vorbește, el a rămas tot interimar acordat, pe semne, până se vor ivi alte „dovezi”.

Au urmat și aceste. A trebuit să mai merg odată la curtea cu jurați din Oradea-mare. Dl Costa, urzise un proces de calomnie contra „Tribunei”, care îi respinsese atacurile debitate în foile ungurești contra mea, anume că eu l-aș fi dat afară din institut pentru sentimentele lui patriotice.

Acest proces a trecut prin două retorte, anume odată prin retorta tribunalului din Arad, a cărui sentință a BCH Cluj / Cerna / Universitatea Librărie Cluj anulat-o tabla regească pe motiv de competență și a transpus procesul la curtea cu jurați din Oradea-mare, unde era să se dovedească cum persecut eu pe profesorii cari sunt buni patrioți și cu manuscrisele furate să se dovedească cum agitez eu în „Tribuna” contra maghiarismului.

Aici s'a desbătut procesul în luna Aprile 1911 și s'a desvălit întreagă istoria furtului manuscriselor mele „trădătoare de patrie”. A fost o crâncenă ciocnire în care au rămas pe teren acuzații. Dl Constantin Savu, fostul redactor responsabil al „Tribunei” pe vremea atacurilor, a fost achitat și dl Costa condamnat la peste 500 cor. spese de proces. Lumea știe din desbaterile acestor procese că cine a stat la spatele lui Costa. Nu mai deschid ranele sociale cari au creat acea epocă de urgie — eu mă apăr numai.

Iată povestea trădării mele de patrie cu toate

peripețiile ei, de când am făcut sminteală oamenilor prin aceea că am îndrăsnit să intru în cinul călugăresc.

Celelalte le-ar ști spune arhiva secției politice din ministerul de culte.

A fost greșită baza de operație, își vor fi zis, cei ce juraseră pe capul meu. Haid ne unim toți lefegii pe altă bază, pe bază națională și sub altă șefie, sub șefia maestrului Vasile Goldiș. Aici noi suntem și acuzatorii și judecătorii. Așa ajunsei eu pe mâna savanților Măglași, cari mă făcură trădător de neam și mă dădură în judecata comitetului național, care în acest proces bizar figurează și ca acuzator și ca judecător... și ca executor.

Trădător de patrie ori de neam, indiferent, numai titlu de nimicire să fie, căci despre aceasta este vorba iar nu despre politica neamului românesc.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

II.

Trădător de neam.

În Noemvrie se împlinește anul dela izbucnirea crizei. Domnul Dr. Iustin Marșieu destăinuise nu de mult unui prieten, că dânsii cu un an mai înainte de izbucnirea crizei mă țineau sub pândă, aveau chiar întruniri secrete în cari se pregăteau la asalt, numai pretextul îl așteptau. În aceeași vreme a comploturilor, pe față mi-se gira de sincer stimător. Dar trecem peste aceste lucruri omeștești.

Domnul Dr. I. Marșieu cade în greșala oamenilor tineri, cari cred, că dela dânsii se începe numărarea zilelor. Faptul e că dânsul numai atunci a fost inițiat în rolul său de detectiv.

Domnul Vasilie Goldiș a venit să facă carieră

în Arad, cum zicea dânsul. Mai înainte încercase să facă cariera la gimnaziile de stat, și atât de sigură își ținea odată numirea de profesor la gimnaziul de stat din Brașov, încât cu banchet își luase și adio dela colegii săi dela gimnaziul românesc. Domnul Ioan Beleş, pe vremuri deputat guvernamental, ar ști spune despre intervenția ce i-a cerut-o patronul dlui Vasilie Goldiș, fericitul episcop Iosif Goldiș, ca să fie numit profesor la gimnaziul de stat din Arad, dar nu i-a succes. Ce nu i-a succes însă pe carieră străină i-a succes la noi. Părintele Vasilie Mangra i-a deschis calea la această carieră prin aducerea dânsului la Arad sub patronatul fericitului episcop Goldiș, care se știe că făcea politică guvernamentală. D. Vasilie Goldiș a intrat pe această poartă triumfală a aspirațiilor sale bine provăzut cu merindea pensiei din Brașov și cu adausul personal de salar în Arad. Eu n'aveam parte în arcanele politice mai înalte, ci mă bucuram că d. Vasilie Goldiș se va stabili în Arad și că voi avea un sincer colaborator la opera culturală ce o săvârșiam aici.

D. Dr. Ioan Suciș a avut un ghinion la începutul carierei sale. Un scriitor din cancelaria advocațională a dlui Oncu de pe vremea când dsa făcea și advocatură, a furat un fascicol din cancelaria advocațională. Din actele furate a făcut o chitanță falsă, că d. Oncu ar fi luat o provizie de 80 cor. dela clientul său pentru exoperarea, respective votarea unui împrumut dela „Victoria”. Actele aceste false le-a dus la d. Dr. Ioan Suciș, iar acesta din interes de moralitate publică le-a dus la redacția „Arad és Vidéke”, care a dat cu ele năvală aspră asupra existenței „Victoriei” și asupra băncilor românești peste tot. La tribunal s'a dovedit falșificarea, dar făptuitorul Todorean a fugit în Țară dinaintea judecării tribunalului. În urma

acestui ghinion, d. Dr. Ioan Suciu a rămas o monedă fără curs politic. Părintele Mangra i-a dat dlui Dr. I. Suciu brevetul, pentru ce i-a și rămas recunoscător întotdeauna, pe noi însă nu ne-a putut uita, în special pe mine care apăram institutul „Victoria” și pe d. Oncu. De aici provine vechea sa animozitate contra mea, deși eu i-am dat toate semnele de uitare. Și eu sunt oare de vină dacă acum iarăș e încurcat cu încasările consistoriale din Secașiu în calitatea sa de fisc consistorial?

Recunoștința îi făcu pe amândoi sfetnici intimi ai părintelui Mangra, iar eu rămăsei aproape străin în această prietenie și mereu certat de părintele Mangra, că nu sunt destul de „flexibil” față de amicii săi, d. Goldiș și Suciu, cari întocmai așa mă pârau atunci la părintele Mangra cum mă părăsc acum la domnul Vaida. Acestea nu sunt povești, martor îmi este întreg Aradul.

Articolul unguresc „*scris în cea mai neaoșă limbă maghiară*”, — cum zice d. Dr. Al. Vaida-Voevod în broșura sa — și apărut la 1903 în „Tribuna” a fost fructul politicei personale ce o inaugură d. Goldiș în Arad, sub binevoitoarea ocrotire a părintelui Mangra, care dela mutarea sa din Arad a intrat în legături cu contele Tisza. Articolul acela de împăcare dedicat contelui Tisza este scris de d. Vasile Goldiș.

Mai clar nu se poate vorbi în spiritul politicei de pace a părintelui Mangra de cum vorbește d. Goldiș în acel articol dedicat în ediție specială contelui Tisza István. Insuși d. Vaida recunoaște în articol pecetea politicei părintelui Mangra și-l încredințează pe numele meu, că eu aș fi autorul, în cazul cel mai bun complicele articolului încredințat. Cetiți, mă rog, la pag. 42 a broșurei dlui Vaida, ce conlusie de tradare de neam trage d. Vaida pentru mine din acel articol, iar d. Goldiș,

autorul articolului unguresc, tace ca peștele în apă; tace și d. Vaida după ce i-s'a spus în „Tribuna”, că autorul articolului tizzaist este însuși d. Goldiș. Ce bine ar fi dacă n'ar mai exista „Tribuna”, n'ar fi fost unde să se desvălească paternitatea dlui Goldiș la articolul încriminat.

Rezumată chestia aceasta a articolului unguresc dedicat contelui Tisza, dă morala că: d. Goldiș este echivocul care umblă cu doi bani în trei pungi punându-și fătul său sub altul; iar d. Dr. Vaida-Voevod acopere acest făt cu tăcerea sa și după ce i-s'a desvălit paternitatea articolului; este dar de rea credință. Aceeaș. metodă ca la actele trădării de patrie: seducerea lumii prin acte clandestine.

Sub coaliție intră d. Goldiș în „relații” directe cu Apponyi, cu care, zice d. Vaida (pag. 7), Mangra nu putea susține relații. În dosul acestor relații trebuie că s'a petrecut ceva lucru tainic, care a îndemnat pe contele Apponyi să-i trimită vorbă dlui Goldiș prin un asesor consistorial din Sibiiu în termeni grosolani, că nu este sincer, pentru că altcum a vorbit cu dânsul și altcum a vorbit în cameră.

Nu știu ce taine s'au petrecut între d. Goldiș și contele Apponyi, decât că eu ajunsesem sub coaliție între două focuri. Guvernul mă trage în cercetare disciplinară pentru atitudine nepatriotică, iar „Lupta” organul comitetului național, pentru atitudine echivocă din punct de vedere național. Servirea dlui Dr. Iosif Siegescu ar fi fost începutul.

Din relațiunile oficiale.

D. Dr. Iosif Siegescu era trimis de guvernul coaliției după criza din Caransebeș, să facă ordine și la institutul din Arad, cum se zicea și prietenii

mei(!) saltau de bucurie că acum vine rîndul pe Ciorogariu. Programul primirii lui l'am stabilit împreună cu comisarul consistorial, cu d. Goldiș și cu corpul profesoral. L'am primit dar cu toate onorurile ce i-se cuvin unui comisar ministerial, chiar după indicațiile comisarului meu, d. Vasilie Goldiș și după terminarea inspecției, re bene gesta, l'am petrecut cu d. Goldiș la gară. În restimpul inspecțiunii, d. Goldiș a legat prietenie strînsă cu d. Dr. Siegescu, **s'au făcut „per tu”** și i-a făcut elogii călduroase pentru purtarea loială față de institutul și eminentele sale calități pedagogice. Din primirea aceasta s'a făcut mare lărmălaie în **Lupta**. Despre d. Goldiș apologetul dlui Siegescu și concomisant în lojele din Budapesta nu vorbea nimeni, ca și când nici n'ar fi văzut pe d. Siegescu. Nu ca acuze contra dlui Goldiș aduc acestea, nici ca lăpădare de celea ce-am făcut, căci aveam datoria de-a primi cu cuviința pe comisarul ministerial, ci ca caracterizare cum se plasează în publicitate lucrurile.

„Tribuna” a combătut cu furie candidatura dlui Dr. Siegescu în Oravița, drept dovadă că nu eu cu relațiile mele oficiale stam peste ea ci ea stă peste relațiile mele oficiale. Numai odată am intervenit în chestie de onoare. „Lupta” anume, a scris despre d. Dr. Siegescu, că a furat o umbrelă pe vremea când era băiat de cl. a IV-a civilă, iar d. Siegescu a trimis desmințire dela un valoros membru al partidului național cum e părintele protopop Andrei Ghidiu și dela d. avocat B. Muntean, la cari se făcea provocare în acel articol. Am întervenit la „Tribuna” să se publice declarația dlui Ghidiu și Muntean, și am detestat acest fel de luptă. Aceasta datorie morală a fost timbrată de crimă națională în „Lupta” și eu dat gata de echivoç.

Astăvară plecasem în 1/14 Iulie la Tekirghiol. La gara din Arad așteptam trenul de Budapesta din care se dăduse jos d. Siegescu să iee masa și iată și părintele arhimandrit Augustin Hamsea. Părintele arhimandrit mergea la Lipova, d. Siegescu peste Copșa la Ocna, iar eu peste Alvincz la Sibiu. Dâșii urcară în clasa I, eu ca om de a doua mână în clasa a doua. Din acest caz „Românul” face următoarea minciună:

„**Personalii.** Domnul Dr. Iosif Șeghescu, profesor de universitate și deputat dietal al cercului Orașița a plecat azi din Arad în societatea Prea Cuvioșiei Sale dlui Roman Ciorogariu, directorul institutului teologic-pedagogic și prim-comanditarul ziarului național „Tribuna”, la Cuvin, unde vor petrece câteva zile plăcute la viaa dlui Dr. Sever Ispravnic, nepotul P. C. Sale părintelui protosinzel R. Ciorogariu”.

La ce i-a trebuit dlui Goldiș această minciună? Mai trebuie să explic?

• Așa mi-s'au exploatat relațiile oficiale cu comisarul ministerial al institutului de sub direcțiunea mea, d. Dr. Iosif Siegescu, căci de, d. Goldiș știe că audacter calumniare, semper aliquid haeret.

Pofta de episcopie.

Episcopiile preocupă îndeosebi pe d. Vaida, ei că îmi pregătesc calea la episcopie. Faptul e că însuș d. Goldiș a voit să mi-o pregătească. Dâșul a făcut planul cu d. Dr. Siegescu să mă împace cu Burdea, mi-au adus la cunoștință acel plan și a scris dlui Petre Ionescu în Budapesta să ne facă rost de întâlnire, pe vremea când se știa că părintele arhimandrit Filaret Musta nu va fi confirmat în scaunul episcopesc din Caransebeș, dar spre norocul meu nu m'am dus și totuș „Românul” dlui Goldiș care m'a trimis la Bur-

dea, exploatează această ademenire a șefului său pentru ca să mă inculpeze că am vroit să ajung prin Burdea episcop la Caransebeș. El mă trimite și el mă cârăie, — ce suflet Doamne.

D. Dr. Nicolau Ionescu în broșura sa dedicată astă-vară dlui Goldiș mai relevează și monstruoșitatea, că d. Goldiș ar fi intrat în pertractări cu un domn, ca el, în scopul ca d. Goldiș, și cu soții săi, să ducă la îndeplinire înlăturarea episcopului de pie memorie Nicolau Popea din scaunul episcopesc, dacă Burdea le va da garanță, că guvernul mă va numi pe mine de administrator episcopesc în Caransebeș, până la îndeplinirea scaunului prin alegere. Va să zică domnul Goldiș, spiritus rectorul partidului național, fără știrea mea, care aveam o adevărată venerațiune față de episcopul Popea, în numele soților săi, adecă a partidului național, oferă lovitura de constituție guvernului, zice d. Ionescu, iar d. Goldiș nu este acasă pentru lămurirea acestei acuze grozave, ci se spală cu un Galgen-humor echivoc în coloanele „Românului”. Domnul căruia i-a oferit această monstruoșitate trăiește, trăiesc și eu, în numele cui s'a făcut ofertul, haid deci dle Goldiș la un juriu să se facă lumină. Ori ai tractat în numele comitetului național cu d. Siegescu și Burdia și atunci d. Vaida conștient pervertește lucrurile, ori n'ai avut mandat dela comitet și atunci pe Goldiș să-l răstignească d. Vaida, — pe cel care a lucrat contra intențiunei comitetului, iar nu pe mine, care am fost de dânsul învitat la Canossa dar nu m'am dus. Mai presus de toate însă să se clarifice chestia detronării.

La alegerea a doua a fost ales părintele Dr. Traian Badescu. Toți simțeam greumântul situației ce s'ar crea constituției bisericești dacă n'ar fi confirmat nici acest ales al bisericei, drept-

ce s'a strîns și mai mult rîndurile pentru demonstrarea dorinței comune a bisericei, dar fără noroc — alegerea părintelui Badescu încă a fost anulată.

La a treia alegere părintele Olariu a rămas singurul candidat din dieceză. Părintele Olariu n'a făcut politică nici când, ci a lucrat la catedră și a scris cărți teologice de valoare; el este cel mai de valoare scriitor bisericesc la noi și se bucură de stimă generală ca bărbat de știință și de bune moravuri.

Spre nenorocirea lui însă, i-s'a atașat Burdea la alegerea de episcop prin ce a pierdut simpatiile oamenilor și mai ales că a candidat contra părintelui arhimandrit Filaret Musta. Eu știam că părintele Olariu nu este angajat la politica lui Burdea, drept ce ca prietin și coleg i-am dat sfatul să dumărească lumea asupra raporturilor sale cu Burdia și peste tot asupra rolului ce l-a avut în conflictul din Caransebeș, intrînd în sfat ca să nu zic cartel, cu părintele Musta și Badescu. Acestea erau relațiile mele cu părintele Dr. Iosif Olariu și nu mă rușinez de ele.

Despre candidarea părintelui Dr. Miron Cristea prin comitetul național nu putea fi vorba, căci atunci dl Goldiș n'ar fi putut pertracta cu agreeții guvernului în altă direcție și domnul Oncu, valorosul membru al comitetului național, încă trebuia să știe despre aceasta, dar trebuia să știe și „Tribuna” care făcea opinia publică în jurul episcopiei din Caransebeș. Despre părintele Cristea se vorbea numai în ordinea simpatiilor. Așa s'a întîmplat că dl Oncu, la scrisorile cari ne veniau din dieceza Caransebeșului dela membri ai partidului național și aderenți ai părintelui Cristea, și cari scrisori ne spuneau că membrii clericali ai sinodului, simțindu-se rămași în minori-

tate s'au declarat pentru părintele Olariu — așa s'a întâmplat, zic, că dl Oncu le-a recomandat ca ultima rațiune soluțiunea de a se asigura și pentru eventualitatea aceasta prin garanții din partea părintelui Olariu, că va restabili pacea în biserică, zguduită în Caransebeș și va curma opera destructivă a lui Burdia mai presus de toate însă, **că va da garanțiile convenite pentru partidul și programul național.** Atâta a fost toată ingerința noastră în alegerea a treia din Caransebeș.

Din acest caz iarăș s'a făcut chestie de Burdism și tradare. Domnul Oncu le cerea publicarea pretinselor scrisori trădătoare despre care scriau în organele lor autorizate, dar fără rezultat, căci savanții Măglași cu scrisorile în buzunar umflau mai departe cimpoiul trădării și lefegiii acestei atmosfere aplaudează. Onoarea n'are preț înaintea oamenilor acestora; pe cine au pus odată pecetea pusă rămâne și basta.

Dar pe dl Vaida nu'l lasă grijile episcopiiilor noastre nici după îndeplinirea scaunului episcopesc din Caransebeș. Prinde o insultă făcută de un anonim din Sibiiu, amicului și colegului meu Dr. Euseb Roșca în „Tribuna” și mi-o pune și aceea în socoteala poftei mele de episcopie. Ci că am avut intențiunea să blamez pe rivalul meu la episcopie, pe Dr. Roșca.

Mai nainte de toate episcopii vacante nu sunt acum, nici nu e prospect să fie, căci har domnului episcopii noștri de astăzi sunt integri, cinstiți, sănătoși, iar alte episcopii noi, bun e Dumnezeu, de le vor ajunge strănepoții noștri. După aceea cu am fost care am desaprobat acel atac și am cerut „Tribunei” reparație. I-am scris lui Roșca și m'am pus în înțelegere cu regretatul Dr. Șpan care a scris apărarea lui Roșca în „Tribuna”, dându-i satisfacția deplină. Dar pentru dl Vaida toate

sunt Hecuba, el este paznicul episcopiiilor ortodoxe și le teme de mine, căci vezi Doamne, în sinoadele eparhiale nu e destulă garanție. Dl Vaida nu ține seamă că unde dă și unde crapă.

Veghea dlui Vaida are asemănare cu veghea lui Pichler. Cine nu'și aduce aminte cum după moartea lui Kossuth s'a ivit pe orizontul politicei maghiare un jidovaș din cale afară isteț, care petrecuse câțeva vreme în Torino. Acest jidovaș a pășit pe arena politică ca moștenitorul politicei lui Kossuth. În turneurile sale electorale spunea naivilor alegători dela țară, cum Kossuth înainte de a'și fi închis ochii pe vecie i-a zis: „grijește Pichler fătul meu de țara ungurească” și el acum a venit în țară să grijească de țara ungurească. La o adunare poporală vede pe tatăl său tocmai când își spunea legendele paișoptiste. Repede îi șoptește: „taci și nu spune, că mi ești tată, căci tocmai acum le spusei că ai murit în lupta dela Isaszeg”. Așa păzește și d. Vaida de episcopiile ortodoxe, pentrucă de, pe el l-a încredințat marele Șaguna să păzească autonomia bisericei ortodoxe.

Părintele Mangra candidează.

După alegerile episcopoești, cu tendențele lor bifurcate de a mă compromite prin insinuarea poftei de episcopie, — bine știind că eu nu mă pot răsopi ca să scap de titlul îndreptățirii la scaunul episcopesc, — urmează alegerile dietale în primăvara anului 1910 sub guvernul Khuen Hóderváry.

Acest guvern a luat în program pacea cu naționalitățile. Părintele Mangra s'a crezut pe sine de ales pentru misiunea împăciuirii și ne-am pomenit cu dânsul în Arad să ne anunțe intenția de a candida la Ceica.

Erau dd. Oncu, Raicu, Bocu și eu de față și s'a petrecut o scenă sfâșietoare de inimă între vechi prieteni cari voiau să rețină pe părintele Mangra dela acest pas al sinuciderii morale. Martori îmi sunt numiții domni, că ce am făcut în deosebi eu ca să'l opresc în aceasta cale nenorocită și să-l rețin la misiunea sa bisericească atât de mult reclamată de întunecimea din Bihor.

Nu este Român care să nu dorească o împăcare cinstită, dar împăcarea nu se poate face nici chiar prin persoane atât de marcante cum este a părintelui Mangra și cea a dlui Tisza, ci numai prin guvernul țării și prin comitetul național, căci numai o împăcare făcută pe baze de drept public poate fi obligatoare pentru ambele părți. Relele din sinul comitetului național numai în sinul partidului nostru pot fi sanate, — aici e legitimă critica pentru determinarea comitetului la o acțiune conformă cu convingerea politică a obștei, ori a ceda locul altora. Cine iasă din aceste cadre va fi strivit ca trădător de opinia publică românească, ziceam eu.

Sub povara argumentațiilor noastre s'a dus părintele Mangra la d. Dr. Ioan Suciș cu care întreținea strânse legături prietenești. De acolo s'a întors mai ușurat, — spunea că alții nu văd atât de negru lucrurile cum le vedem noi. D. Suciș îi propusese să candideze în afară de partid. Atunci am încheiat pertractările cu cuvintele: „Tu ești mort din clipa candidării”, — la ce îmi răspunse părintele Mangra: „Mor ca iarăși să înviu”, — și cu aceasta s'a terminat pertractările între mine și părintele Mangra.

Domnul Goldiș și toți aradianii știau despre această scenă petrecută între noi și părintele Mangra, iar „Tribuna” deschise focul împotriva fostului ei întemeietor, deoarece prin act funda-

țional este legată a servi numai interesele partidului național și în momentul eșirei părintelui Mangra din partidul național a rupt cu dânsul toate legăturile.

Pe când „Tribuna” combătea politicește pe părintele Mangra, d. Goldiș îl lăasă în bătaia „Tribunei” și mă înhăță pe mine „amicul” părintelui Mangra, care apăsa „ca un munte” asupra comitetului național și-l stângenesc în acțiunile sale. Resfoiți și „Românul” și vedeți că de mine-i este zor dlui Goldiș, — părintele Mangra este combătut numai din decor, ut aliquid fecisse videtur. Morții cu cei morți, vii cu cei vii, își va fi zis d. Goldiș.

Alegeri în trei peri.

Politica guvernului Khuen-Héderváry a fost să înfrângă partidul național la alegerile din 1910, ca astfel să-l înmoaie și să-l facă accesibil pentru pacea la care era obligat de sus. În planul acesta a fost ajutat de boalele interne ale partidului: lipsa de organizație și de autoritate în partid.

Intr'un partid național nu se pot face alegeri dietale de sus cu „Tabu”, ori statar, pe cum s'ar zice pe la noi, ci numai de jos cu liberii alegători, cari și ei își au simpatiile lor și demnitatea de oameni pentru a fi ascuțați și ei. Toată campania aceasta electorală avea, însă, înfățișarea, unei lupte de mandate iar nu de isbândă politică a neamului românesc. Procesele de canapea și trebșoarele erau preocupările de căpetenie în sfatul „Tabu”. În Caraș-Severin, de pildă, ne pomenim cu baronul Duca, aderentul contelui Tisza, sprijinit efectiv de comitetul național. Mai caracteristice sunt trebșoarele din cercurile cu minorități. Anume, cum și-a escomptat fiecare matador

hotărârea conferenței naționale, care pentru cercurile cu minorități a autorizat pe alegători să voteze cu candidatul care va lua în program votul universal. În Pecica de exemplu avea avocatul Novac autorizație dela d. Goldiș să corteșească pentru Herczeg Ferencz, purtătorul de condeiu al organului lui Tisza „Az Ujság”, iar celălalt avocat din Pecica, d. Ghebeleş, avea autorizație dela d. Dr. Șt. Csicsó Pop pentru kossuthistul Momák Döme, spre mai marea edificare a alegătorilor zăpăciți de autorizațiile din centru—și părțile beligrante se tractează, în intimpinările ce au adresat redacției „Tribunei”, în felul următor:

Onorată redacțiune!

Am aflat cu mare mirare, că dl Dr. Aurel Novac se girează de candidat al partidului național român în cercul Pecica.

Svonul acesta ne-a surprins cu atât mai mult, fiindcă noi: comitetul cercului electoral aici nu am fost înștiințați despre aceasta și pentru că noi îl știm pe dl Dr. Novac de mult trecut în partidul „nemzeti munkapárt”;

Toate faptele d-sale dovedesc temeinicia afirmării mele anume: D-sa a luat parte zilnic și a vorbit la întrunirile interne a suspomenitului partid. Martori: Ștefan Roja și Efrem Urdașcu.

Că tot dl Dr. Novac la un banchet a declarat, că a depus steagul partidului național, convingându-se că poporul nostru numai dela „nemzeti munkapárt” poate aștepta folos, martori, Dr. Alexandru Karácsónyi, avocat, Florian Moma, notar, Ștefan Roja și Petru Rusu învățători în Pecica.

La conferința intimă a partidului nostru ținută în 21 l. c. fiind luați la răspundere unii români pentru corteșire în favorul lui Herczeg Ferencz, aceștia au declarat, că dl Dr. Novac i-a îndemnat la fap-

tele aceste. Martori: Dr. Demetriu Barbu, Arcadie Ponta (Mărgintan), Gheorghe Dragoș (Chila), Savu Tămășdan.

Referitor la candidatura dlui Dr. Novac — declar, că conferința noastră cercuală nu l-a candidat și nici nu'l putem candida, neavând încredere în d-sa, ci am decis în principiu candidatura unui țăran fruntaș. Cu deosebită stimă: Dr. Lazar Ghebeleş, președintele comitetului cercului electoral Pecica.

Domnule redactor! La afirmările dușmănoase ale lui Dr. H. Ghebeleş, vin scurt a mă declara: Nu-i drept că am intrat în partidul „munkapárt”; nu-i drept, că am părăsit steagul nostru național, ci din contră pentru neamul nostru voi lupta cu toată în-suflețirea până la moarte. Este drept însă, că contra lui Dr. Momák Döme voi lupta din toată puterea mea, deși Dr. Ghebeleş cu justhiștii săi l-a candidat, deși dânsul chiar și ieri venind dela vorbirea de program — ce Dr. Momák Döme au ținut-o în Pecica-rom. — în fruntea ungarilor i-au petrecut; căci nu pot suporta, ca un renegat să fie sprijinit de votul românului.

Eu am renunțat la candidatură, — care pentru mine a fost foarte onorifică — numai de aceea, că nu vreau să-i dau ocaziune dlui Dr. Ghebeleş, să desbina poporul din Pecica-românească.

Pecica-română, la 23 Mai 1910. Dr. Aurel Novac, avocat.

În cercul Sântanei intransigentul Dr. Iustin Marșeu sub firmă națională, scria scrisori în interesul tizzaistului Wittman, uti figura docet:

Arad, la 25 April 1910.

D-sale

NN.

Stăm în preajma alegerilor de deputați dietali.
— În cercul d-voastre se luptă 48-istul Mahler cu

gub. Wittmann pentru mandat. — E întrebare acum, că ce purtare să manifeste alegătorii români ai acestui cerc, neavând candidat naționalist?

Conferință națională a luat hotărîrea, ca în acele cercuri, unde nu este candidat naționalist, alegătorii români să sprijinească pe acel străin, care este aderentul votului universal.

Fiindcă dl Wittmann nu numai că s'a declarat de aderent sincer al votului universal egal, secret și după comune, ci mi-a promis solemn, că va stăruii pentru executarea legii de naționalități, vi-se impune **datorința morală** să'l sprijiniți cu voturile d-voastră.

Îți comunic și aceea, că am pertractat cu el și luerul d-voastră și el mi-a promis, că ne va sta întru ajutor.

Te rog vorbește și cu ceilalți alegători din comună și căutați să aduceți în chestia aceasta hotărîre unanimă și nu vă divizați.

Cu toată stima Dr. Iustin Marșieu.

Domnul Wittmann este partizantul contelui Tisza, dar totodată și socrul protonotarului comitatens din Arad, iar d. Marșeu are un cumnat competent la un post notarial. Conclusul dodonic al conferinței naționale a căzut tocmă bine în cașcavalul acestui nex causal.

În orașul Arad e candidat contele Tisza și Barabás Béla, — aici iarăși d. Dr. Șt. Cs. Pop face chestie de tradare dacă Românii nu vor vota cu Barabás. O conferință a fruntașilor susținea abținerea dela vot, pentrucă Barabás promite votul universal cu restricția hegemoniei maghiare, iar d. Șt. Cs. Pop face chestie de partid ca să se voteze pe Barabás și amenință cu anatema națională pe cei cari nu ar vota pe amicul său Dr. Barabás Béla, cel ce înjurase pe împăratul.

Cum vei face alegeri naționale în cercurile cu majorități când tu pe lângă bruscarea oamenilor din cerc și inscenarea scandalurilor publice, în cercurile cu minoritate corteșești și pentru deputații kosuthiști și pentru cei guvernamentali? Cine altul a spart disciplina de partid și a demoralizat pe alegători prin echivocități dacă nu acești matadori autorizați?

Ar fi mai multe de spus dar decența ne obligă la tăcere. Atâta însă încă este destul pentru demonstrarea, că a fost justificată critica ce s'a făcut conducerei partidului.

Domnii noștri într'atâta se obișnuiseră cu cooperările coaliționiste denici nu mai știau opera independent în politică.

„Relațiile de prietinie”.

După alegeri în luna Iunie 1910 mă chiamă părintele Mangra telegrafic la Budapesta. I-am răspuns că nu pot merge, nu voi să am nimic cu halul în care a intrat. La acest refuz părintele Mangra îmi răspunde supărat următoarele:

Imi țin de datorința și demnitatea mea să declar și să te asigur, că asupra „situației fatale” — cum ziceam eu în scrisoare — nici în minte nu mi-a trecut să cer sfatul sau ajutorul „patriotic”, ci să vă spun că calea voastră duce la faliment sigur moral și material, — am vrut să ți spun lucruri spre a preveni dacă este cu putință catastrofa care fatalmente vă va ajunge, persistând în calea voastră. Vă va convinge pe deplin trista realitate. Atâta pot să ți spun, că amar vă înșelați crezând a mă putea strivi sau izola în opinia publică românească. Până aici am tăcut și răbdat toate atacurile mișelești, dar și răbdarea mea are margini. Un partid național, cu conducerea din urmă, este o rușine pentru neamul românesc. Veți vedea că

opinia publică care nu se poate emancipa de sub influința celor mai competenți factori și cercuri politice, se va întoarce cu înverșunare contra voastră, precum bărbații serioși politici deja cu dispreț privesc la comedia politică ce o jucați. Bănățul vă va întoarce mai întâi spatele. Nicăiri nu veți mai avea credit. Ce veți face atunci? Ierusalime, Ierusalime!” Dat în Budapesta la 5 Iulie nou 1910.

Răspunsul meu a fost: „Mă ameninți că voi fi strivit. N'ai spus nimic nou, — amenințarea aceasta de 30 de ani, de când ți-am fost Waffentraeger, a atârnat sabia lui Damocle asupra mea și a și căzut de multe ori asupra mea — ști tu cum, — numai tonul în care vorbești cu mine e nou. Eu numai câștig pot avea de aici, că, acum, fiind sabia în mâna care știe unde da, va fi lovitura mai sigură și eu mă voi sfârși mai curînd. Suprema mea dorință s'ar împlini, căci ce mai am eu de căutat cu crucea'n sin aici între atâtea infamii. Așadară sunt pregătit pentru sfârșit creștinesc. — Te înșeli însă dacă crezi, că pe tine te va justifica înaintea istoriei birourile de presă — nici cel de dincoace nici cel de dincolo, cu care ameninți și nici strivirea ce ni-o pui în prospect; dar nci nemernicia conducerii politice de astăzi. Toate acestea sunt numai scurgeri ale luptei ce se desfășură în politica de naționalitate din Ungaria. Pe tine te poate justifica un singur fapt: reale cncesiuni din partea guvernului și inaugurarea unei noi politici de naționalitate în favorul nostru. Fără de acest câștig în sus, ne puteți strivi pe noi cei ce aveți puterea în mână, ne pot desprețui și huidui frații de dincolo; cu un cuvânt noi putem sucumba și moralicește și materialicește dar toate acestea nu'li vor fi ție și cauzei românești de folos și tu fatal-

mente vei rămânea un tip de trădător în fața istoriei dacă vei persista în actele de răsbunare". Dat în Arad la 26 Iunie (9 Iulie) 1910.

Și de atunci a încetat corespondența dintre noi.

Acestea erau relațiile mele cu părintele Mangra pe vremea când dl Vaida zice (pg. 7 a broșurei sale): „Brote și Slavici aleargă la Pesta, discută cu Mangra, cu șeful secției de presă de atunci, Klein, cu conții Tisza și Khuen-Héderváry. Dela Pesta pleacă la Arad, la R. Ciorogariu și la Oradea-mare, la Mangra. Fac încercerea — risipind o mulțime de parale — să zăpăcească presa din România prin știri false date în „Corespondența română”. Iar dl Marșien cu aerul unui detectiv autorizat scrie Nr. 51 din 1911 al „Gazeta Transilvaniei”: „Am cunoștință pozitivă despre aceea că și după tradarea manifestată a părintelui V. Mangra, părintele R. Ciorogariu a susținut cu dânsul relații de prietenie”.

Adecă de unde au acești cenzori, ai moravurilor politice informațiile lor?

Pe semne corespondențele mele erau controlate pentrucă după schimbul de scrisori aici publicat, mă întreabă dl Goldiș că ce corespondență țin eu cu Mangra. „Indată vei vedea și tu — îi spusei, și i-le adusei de le ceti și dânsul cu uimire. Va să zcă dl Goldiș cunoștea corespondența încă în Iulie 1910 și din ele abizul dintre mine și părintele Mangra, dar dnilor Vaida și Marșieu, precum și în „Românul”, le spune că eu întrețin prietenie ascunsă cu părintele Mangra. De aici provine cunoștința pozitivă a dlui Marșieu și a savantului autor al broșurei ieșită din tipografia A. Mureșian. Dar cetiți „Românul” de sub direcția dlui Goldiș și vedeți orgiile ce le face cu insinuarea legăturilor mele secrete cu părintele Mangra și

vedeți de ce este capabil dl Goldiș, care cunoștea „legăturile” mele cu părintele Mangra.

„Găzduirea” părintelui Mangra.

Eram mâhnit pe părintele Mangra pentru situația ce mi-a creat-o, dar n'am încetat a fi om. Când l'am văzut huiduit de lumea în fruntea căreia el stătea mai nainte, m'am întristat de tragicul sortii lui. După încheierea ședinței sinodale, cu demonstrația, cam 10 minute părintele Mangra, în cancelaria direcțiunei de lângă sala sinodală a așteptat trăsura să-l ducă la reședința episcopescă. Domnul Marșieu denunță cu ifos acest caz. „**A găzduit la sine**” pe părintle Mangra și l'a apărat în „Tribuna” — sună șoapta cătră cei din depărtare, ca să dea aparența unui lucru de înaltă tradare națională. Apoi de, eu n'am aruncat pe părintele Mangra afară în gura demonstranților, din locul unde avea drept să stea, căci nici nu aveam drept la aceasta, dar mărturisesc că eu aș da azil ori și cărui prigonit care s'ar refugia la mine, și am desaprobat mânjirea seminarului cu ouă clocite, pentrucă aceasta mi-o impunea datoria. Vorba e însă că tânărul megaloman Marșieu făcu „**găzduire**” din așteptarea trăsură în cancelaria direcțiunei, care e pusă la dispoziția dignitarilor bisericești și a membrilor sinodali pe durata sinodului, precum o știe d. Marșieu ca membru sinodal, căci dânsul încă a uzat de acest drept de nenumărate ori. Domnule Vaida, aceasta este „găzduirea” părintelui Mangra, pentru care ți-ai dat iscălitura de confirmare. Ei și?....

Două comploturi.

Nasul de detectiv al domnului Marșieu a mai descoperit două comploturi comise de mine cu părintele Mangra și adecă:

Complotul prim s'a făcut în Sibiiu: „In toamna anului 1910 la Sibiiu, a fost — adecă eu — permanent în societatea părintelui V. Mangra” — spune d. Marşieu în declaraţia d-sale.eram la şedinţele consistorului metropolitan unde, fireşte, am luat împreună parte şi am stat într'un hotel, întocmai ca ceilalţi membri consistoriali şi mi-am dat toată silinţa să conving pe părintele Mangra despre falimentul politiceii sale, insistând să-şi depună mandatul de deputat, să se retragă din politică şi să lase terenul politiceii de împăcare celor, cari au autorizare la aceasta delà obştea românească. Domnul Dr. Ioan Mihiu este mărturia energiei cu care îi ceream părintelui Mangra renunţarea la politică. Acesta a fost complotul meu cu părintele Vasile Mangra în toamna anului 1910 la Sibiiu, parafrizat de savantul condeiu al dlui Vaida în celebra sa broşură. Am deci martor classic, mă puteţi controla, — întrucât adecă n'a ajuns pe index şi d. Dr. Ioan Mihiu.

Al doilea complot a fost pe peronul din gara Arad: „Sâmbătă, în 10 Martie n., (1911), toată lumea l'a putut vedea — adecă pe mine — conferând cu părintele Vas. Mangra în gara din Arad”, — zice eminentul meu detectiv. In aceea zi plecasem adecă cu o societate mai mare la Boroşineu să prăsnuim onomastica iubitului meu nepot Dr. Teodor Burdan, cum o făceam aceasta în alţi ani împreună cu d. Marşieu. Pe peron mă aflu faţă în faţă cu părintele Mangra, care fusese în afaceri oficioase la P. S. d. Episcop. Ne salutăm. El îmi spuse că a fost la Preasfinţia Sa, eu că merg la Boroşineu, şi urcarăm în trenuri, eu în al Boroşineului, cu societatea mea, dânsul singur în trenul Orăzii-mari. Atâta a fost complotul spionat pe peron.

„Românul” bate însă alarma celui mai nou complot al meu cu Mangra. Eu clarific incidentul dela gară și zic, că lucrul acela se va mai repeta, căci eu protosincelul nu pot trece pe lângă arhimandritul fără să-l salut și am să și servesc cu el la altar. „Vom fi toți preoții conliturgisitori trădători, că ne împărtășim dintr'un potir?” — întrebam atunci.

De atunci a devenit cuvântul „conliturgisire” obiectul celor mai murdare zemflemeli, și orgiile acestea ale „Românului” de sub direcția secretarului consistorial cu liturgiile constituite poantul predilect al domnului Vaida.

La sinod am și servit sobornicește la altar cu părintele Mangra ca preot, iar d. Goldiș a stat sobornicește la masa prezidială cu părintele Mangra în sinod, ca notarul general al sinodului. D. Dr. Aurel Lazar, aprigul combatant politic al părintelui Mangra și membru în comitetul național încă a stat și stă sub prezidiul părintelui Mangra în consistor și la masa acestuia dată pentru membrii conzistorului din Oradea-mare, ca fiscul acelu conzistor. Și câți dintre naționaliști nu vor fi mai stat la masă cu părintele Mangra.

Eu am fost conliturgisitorul, dumniilor conmesenii părintelui Mangra. Domnul Goldiș tace în „Românul” despre mesele sale și ale dlui Lazar, numai de masa mea sfântă își bate joc și din conliturgisire face noțiune de rușine și blasfemia aceasta cu liturgisirea o dă și în gura poporului înaintea căruia liturgia e o noțiune sfântă, iar d. Vaida face un joc frivol cu ea.

Dacă e să fie crimă națională a sta la masă cu părintele Mangra, atunci a cui e crima mai mare, a mea, care am stat la masa altarului, ori a dlilor cari stau la mesele verzi și albe? Eu nu mă pot răspopi, dlilor însă pot renunța la titlurile

de onoare ale dlor. Faptul e că pozițiile noastre în organismul bisericeii ne aduc la mese comune cu părintele Mangra și quod unum iuxtum, alterum equum. Cu egală măsură să ni-se măsure faptele.

La Slavici și Brote.

În vara anului 1910 luase domnul Dr. Ioan Mișu pertractările de împăcare cu contele Tisza. „Tribuna” a fost pusă la dispoziția domnului Goldiș, ca reprezentantul comitetului național, ca nici un cuvânt să nu se scrie întrânsa despre aceste practicări, afară de celea ce le va afla de lipsă d. Goldiș, ca nu cumva să apară vr'o notă disonanță ce să turbure cerculii comitetului național. Nu dovedește aceasta disciplină de partid din partea „Tribunei”?

În vremea aceea, la 14/27 Iulie 1910, plecașem la Tekirghiol să-mi caut de sănătate, va să zică fără nici o misiune politică. Înainte de plecare m'am dus la d. Goldiș și i-am spus, că am să dau și pe la d. Slavici și Brote cu cari am de lămurit unele afaceri. Va să zică d. Goldiș avea cunoștință că mă duc la d. Slavici și Brote, — spunea chiar să le spun buchile. Domnul Marșieu mă însoți la Tekirghiol și mie îmi părea bine, că am un prieten tovarăș de călătorie. Am petrecut cu dânsul la băi, de acolo la Constantinopol și București tot în dulce jubilo; eu eram „uncheașul” lui cel iubit și habar n'aveam că d. Marșieu ar fi detectivul meu. Tot în aceasta dulce armonie din urmă și după înapoiere, până în ciasul scandalului dela Vas, din luna Noemvrie.

Acest cavalier deghizat în detectiv a fost purtat de mine în țară cu toată dragostea, iar el mă denunță în „Gazeta” așa: „Am cunoștință despre faptul, că P. C. S. păr. R. Ciorogariu în amândouă rândurile petrecând în București, a cercetat

pe d-nii Brote și Slavici după-ce „Tribuna” îi decapitase deja ca pe trădători”.

„La conferințele avute cu dd. Slavici și Brote, pe cari eu personal nici nu-i cunosc, eu n'am luat parte; știu însă dela P. C. S. p. R. Ciorogariu că a conferat cu ei și rezultatul acestor conferențe a fost, că părintele R. Ciorogariu a rămas convins, că domnii Brote și Slavici nu sunt trădători, despre ce voia să mă convingă și pe mine”.

Grav de tot, nu-i așa? Mă rog cetiți tunetele „Românului” priviți „Drapelul” pus la pândă de d. Goldiș, mai presus de toate însă cetiți efuziunile dlui Vaida din celebra sa broșură și vă minunați că am mai rămas viu în grindina asta de cartușe, ce am îndurat după denunțul dlui Marșieu.

Eu adecă împreună cu asesorul consistorial din Arad, Gherasim Serb, fost conșcolar al dlui Slavici, girasem dlui Slavici un cambiu de 6000 cor., de pe timpul când încă d-sa era la institutul Oteteleșianu director și se încurcase cu băile sale din Bușteni. După ce provocările mele de a regula cambiul au rămas fără rezultat m'am dus să-mi arangez afacerea de giro. In ce privește pe domnul Brote, d-sa era angajat cu salar lunar de 400 cor. la „Tribuna” și dânsul trimitea mereu articoli, conform angajamentului, dar articolii, deși nu erau de conținut politic, ci economic, nu se publicau în „Tribuna” după trecerea dânsului la politica părintelui Mangra, ci stau și acum teanc în sertarul redacției. Direcția „Tribunei” m'a însărcinat să-i aduc la cunoștință sistarea honorarului și desfacerea legăturilor politice cu dânsul. Eu spuseseam dlui Marșieu despre misiunea mea la d. Slavici și Brote. I-am aflat la „Agenția Română”, într'un hal indescriptibil. „Agenția Română” era în agonie și dânsii ră-

mași fără strictul necesar al vieții. Sub impresia aceasta grozavă spusei dlui Marșieu ce am văzut și că „ce trădătorii dracului sunt aceștia, cari n'au ce să mănânce”. Aceasta oroare de soartea ce a ajuns'o oameni cu un trecut ca al domnului Slavici și Brote este „încercarea mea de a convinge” pe d. Marșieu despre aceea că d. Slavici și Brote nu sunt trădători.

După înapoiare din Tekirghiol i-am mai cercetat odată, așa, că lăsați din birje pe domnul Marșieu la „Carul cu bere” până eu mă dusei la d. Slavici și Brote. Credeam că li-se va fi schimbat situația și că voi putea vorbi despre cambiu, dar d. Slavici ajunsesse la vinderea cărților și a mobilei și eu luase-i de nou groaza cu mine la d. Marșieu.

Am vorbit și despre politică. Dâșii spuneau că sunt de bună credință. Părintele Mangra a făcut intrarea în partidul guvernamental pe socoteala sa, fără prealabilă înțelegere cu dâșii, sperau însă bine dela politica părintelui Mangra și erau în iluzia că opinia publică dela noi e cu dâșii.

D. Brote accentuă, că ar avea chiar drept la „Tribuna” și e gata a se lăpăda de părintele Mangra și a veni la Arad, însă „nu ca slugă ci ca stăpân”. Dar eu n'aveam autorizație a pertracta în direcția aceasta cu dâșul. Dlui Slavici nu-i mai era de politică, ci de pânea de toate zilele a numeroasei sale familii și de durerea ce i-a cauzat'o lovitura dlui Goga.

D. Goldiș le știa toate acestea pentru că i-le-am spus din fir în păr, după ce sosii acasă, drept dovadă că n'am umblat clandestin pe la dd. Slavici și Brote, dar pentru aceea aprinde totuși în „Românul” focul bengalic al complotării cu dd. Slavici și Brote și dă drumul declarațiilor dlui Mar-

șieu, iar d. Vaida culorează cu condeiiul său vrednic de mai bună soartă aceasta tragicomedie a duetului Goldiș-Marșieu, aruncată pe piață, drept piêsă de rezistență în gurile lacome de senzațiile trădărilor.

În partea ce mă privește pe mine, toată broșura dlui Vaida este brodată pe declarația dlui Marșieu apărută cu data 14 Martie 1911 în Nr. 51 al „Gazetei Transilvaniei”, la care eu am reflectat numai în parantez, precum și merita. D. Vaida însă face titlu de glorie din acea declarație. Iată-ți gloria dle Vaida, în acest răspuns întârziat, dar dat la cel mai potrivit timp, pentru că omul cu minte nu se mânie când vrea altul, ci când vrea el.

Getrennt marschiren und vereinigt schlagen.

„Tribuna” n-ă reflectat la ofertul dlui Brote și așa d. Brote, pe baza unui act dela părintele Mangra, și-a formulat pretenziuni materiale ce le-ar fi având la „Tribuna”, unde afirmativ a investit din al său un însemnat capital la întemeiere. Bazat bagseama pe împrejurarea convorbirei mele cu dânsul în București, îmi scrie în 9 (22) Octomvrie 1910:

„Înainte de ce aș face ori ce pas pentru a putea dispune de suma care o am la „Tribuna” aș dori să cunosc părerea dtale asupra unui eventual aranjament amical ce am putea face, fără ca să se producă vr'o disenziune în nici o parte”.

„Tribuna” a rupt, în contra voinței mele manifestate, ori ce relațiuni cu mine. Este deci un lucru de sine înțeles ca să ne răfuim și în partea materială”.

La aceasta scrisoare, cu data de 22 Octomvrie (4 Noemvrie) 1910 i-am răspuns dlui Brote:

„La administrație nu se știe nimic despre pre-

tenșiunea d-tale. Părerea oamenilor dela ziar este, că d-ta nu poți avea nici un fel de pretenșiune personală față de ziar”.

De atunci domnul Brote s'a retras în eremita-giul său din Cisnădia, fără a mai păși cu pretenșiunea sa.

Domnul Dr. Teodor Mihali însă susținea astă-vară în luna Iunie în societatea unor profesori dela Brașov, că are știre pozitivă că d. Brote și acum scrie articoli în „Tribuna”. „Tribuna” l'a somat ca în termin de 8 zile să-și dovedească aserțiunea, dar d. Mihali tace, nu se simte obligat a da seamă despre celea ce le vorbește despre „Tribuna”. Ei bine, în situația aceasta a școalei lui Goldiș de a nu fi acasă când ți-se cere dovedirea, vin eu și dovedesc cu epistola dlui Brote contrarul. Cum stăm acum, dle Mihali cu „știrea pozitivă” ce o aveai astă vară? O mai ai și acum? — Ori îți tragi consecvențele față de cei ce te-au informat fals? Lumea e în drept să aștepte dela pre-zidentul clubului deputaților români să fie corect și gentleman.

, In 9 (22) Noemvrie au fost alegerile comita-tense din Arad. La aceste alegeri s'a dovedit de-plina desorganizație a partidului. Cei din cercuri umblau dela Ana la Caiafa după candidați, căci nu știau cine le sunt candidații și se făceau apoi candidări peste candidări, cu supărări cari slăbeau acțiunea. Sfârșitul a fost o cădere pe toată linia, — Românii erau aproape scoși din reprezentanța comitatensă.

Sub impresia acestui dezastru „Tribuna” a scris în amărăciunea sa, atâta, că să nu căutăm cauzele înfrîngerilor numai în terorizările jan-darmilor ci și în desorganizarea noastră.

Aceasta critică a fost „pretextul” așteptat de

un an de zile pentru 'asaltarea „Tribunei” — pe cum zicea „enfent terribilul” ocultei din Arad.

În luna Decembrie convoacă d. St. C. Pop la otelul „Vas” din Arad o conferință la care și-a invitat pe toți prietenii și pe prietenii acestora cari — dela nașul, la finul — își aduseră câte un țaran doi din satul lor, și cu acest numerus clausus de prieteni ne surprinde la conferința, despre care noi credeam că va fi o lămurire asupra dezastrelui dela alegerile comitatense. Ne-am pomenit însă cu o scenă sălbatică în care s'a aruncat tăciunile bănuielilor de echivocitate asupra „Tribunei”. „Nu vrem pace — răcnea d. Goldiș — ci să scoatem ghimpele din trupul partidului”. Așa a adus conclava dela „Vas” următoarea rezoluțiune:

Rezoluțiune:

Pentru clarificarea situației și pentru îndrumarea afacerilor partidului național român din comitatul Aradului spre mers normal,

conferența supune întreaga afacere deliberării și deciderii comitetului central electoral al partidului național român din patrie, cu deosebita rugare, că acesta să constate în publicitate, dacă ziarul „Tribuna” este ori — nu organ al partidului național român, pentru ca toți aderenții sinceri ai partidului să și poată conforma în consecvență ținuta lor față cu ziarul de sub întrebare și pentru că astfel să se poată restitui autoritatea indispensabilă fiecărui partid politic cu pretenții de serioșitate.

În 19 și 20 Decembrie 1910 convoacă d. Gheorghe Pop de Băsești o conferință la Budapesta, după metoda dela Arad, dela nașul la finul, numai amici autorizați, va să zică comitetul național se preface într'o conferință de clică. Invitățile le-a expediat părintele Lucaciu și avea iscălitura

dlui prezident Pop de Băsești. Eu n'aveam prezența să fiu învitat, căci am mai rămas eu în Pesta la uși până când se țineau ședințele sus la „Jaegerhorn”, dar s'au aflat oameni și chiar dintre prieteni autorizați, cari îngroziți de acuzele grave ce ni-se aduceau, au riscat întrebarea, că de ce n'am fost și noi invitați, căci nimeni nu poate fi judecat fără a fi ascultat. „Au fost invitați și domnul Oncu, Raicu și Ciorogariu, iată aici arată actele, dar n'au venit”; — răspunse venerabilul președinte d. Gheorghe Pop de Băsești. Constatată fiind în ăst mod din prezidiu aceasta renitență a noastră, a urmat osânda în contumacie.

Faptul e că numai d. Oncu a fost învitat dar dânsul nu s'a dus, singur fiind, precum se știe și bolnav de o boală ce nu prea suporta agitațiile. Când li-s'a spus aceasta că d. prezident a informat rău conferința, pentrucă nici eu, nici d. Raicu n'a fost învitat, atunci s'a ripostat că da, nu separat ci în invitarea dlui Oncu a fost expres scris să ne invite și pe noi. Norocul că d. Oncu a păstrat actul de invitare și a putut, autentic, să dea de gol minciuna, căci în ăct nu era vorbă și de invitarea noastră, las că nici nu e de demnitatea noastră să fim invitați per mops, când toți erau invitați ad personam.

Cine a sedus pe venerabilul prezident Gh. Pop de Băsești, care este om onorabil și la vrîsta lui nu se joacă cu cuvântul său enunțând din prezidiu un neadevăr prin care să producă nedumeririle sub impresia cărora s'a enunțat sentința de osândă în contumaciam? Adevărat că d. prezident a avut cuvântul să lămurească în decurs de un an de zile aceasta enigmă și nu și-l'a spus nici când i-s'a cerut din partea „Tribunei”. Ce va să zică aceasta? Cum rămânem și cu prestigiul prezidiului partidului național?

Cine subminează vaza prezidiului, — noi care îi apărăm cinstea prezidială și a bătrânelor, ori voi cari i-ați dat neadevărul în gură?

Badea Gheorghe poate crede că o „fraus pia” e admisă și la noi, strănepoții lui Traian. Dar uite, nu-i admisă, bade Gheorghe, și dta ești dator a clarifica manopera, aceasta frauduloasă care te-a adus în poziția critică de a spune un neadevăr. Chestia aceasta nu este o chestie de afecțiune a dlui Gh. Pop de Băsești, ci chestie istorică, avem deci dreptul să cerem lămurirea ei.

Conferința aceasta, între tunetele și fulgerile dlui Goldiș și ale dlui Ioan Suci, s'a avântat la următorul conclud:

Deliberînd conferința asupra tuturor obiectelor cuprinse în ordinea de zi, înainte de toate și-a exprimat deplina încredere față de președintele partidului național român, față de președintele clubului parlamentar naționalist, precum și față de întreg biroul comitetului, iar în fața atacurilor tendențioase îndreptate în contra comitetului național s'a constatat o desăvârșită solidaritate.

În situația actuală politică conferința a constatat că puterea executivă a statului continuă sistemul de guvernare opresionist în urma căruia se impune fiecărui membru al partidului național român susținerea solidarității neștirbite. Constatând că acest sistem de guvernare impune în scopul apărării intereselor mari naționale o acțiune politică sistematică și hotărîtă, conferința a decis înființarea unui birou central de organizare și de acțiune și ținerea mai multor meetinguri mari în timpul cel mai scurt.

A luat la cunoștință dorința exprimată de partidul național slovac privitoare la ținerea unui congres al naționalităților, primind în principiu ideea, și a numit o comisiune pentru pregătirea ținerii acestui congres la timp oportun.

S'a hotărît sistarea ziarului „Lupta” din Buda-
pesta și editarea unui ziar, organ al partidului na-
țional, în Arad sub conducerea unui comitet de re-
dacție.

Privitor la relațiunile dintre partidul național
român și organele de publicitate conferența a adus
unanim, pe baza raportului prezentat de referentul
comisiuni exmise în acest scop, Dr. Nestor Oprean,
următoarele conclusiuni:

1. Comitetul declară că numai acel organ de pu-
blicitate servește intereselor partidului național ro-
mân, care pe de o parte susține și propagă neștir-
bit programul partidului și conclusiunile în vigoare
ale conferențelor naționale, pe de altă parte întăre-
ște solidaritatea națională în cadrele și sub disci-
plina acestui partid, aflând modalitățile de a pro-
duce și întări încrederea obștei române în autori-
tatea conferenței naționale, care singură e chemată
a stabili principiile politice ale națiunii române din
Ungaria și Transilvania și singură e în drept a in-
stitui organele de conducere și de executivă a acestei
politici. Orice încercare de a știrbi autoritatea ace-
stor organe este un atac îndreptat împotriva confe-
renței naționale și în consecință constituie un act
de tradare față de interesele naționale politice ale
poporului român din Ungaria și Transilvania.

2. Comitetul constată că „Tribuna” nu e nici or-
gan al comitetului executiv, nici al partidului națio-
nal român din patrie. Prin ținuta sa echivocă în afa-
ceri de ordin politic și prin încercările sale de a
sgudui încrederea obștei române în autoritatea or-
ganelor de conducere și de executivă ale partidu-
lui național român, ziarul „Tribuna” din Arad a
eșit din cadrele disciplinei de partid și a devenit
vătămător și ostil intereselor partidului, iar din de-
clarațiunea din numărul său 262 din 14 Decembrie n.
că „vor putea veni vremuri și situații când ideia na-

țională are nevoie de a fi susținută chiar și contra partidului printr'un organ de publicitate român" — acest organ de publicitate a încercat să anticipeze justificarea trădării intereselor politice ale națiunii române din Ungaria și Transilvania.

3. În afacerea organului de publicitate „Lupta” și „Poporul român” comitetul aprobă actul comisiunii sale de presă prin care s'a dispus suspendarea apariției acestor organe și declară că dela datul acelu ordin organele ed publicitate de sub întrebare au apărut în mod illicit, fără aprobarea comitetului și sub o răspundere cu desăvârșire străină de comitet.

Budapesta, 20 Decembrie n. 1910.

Așa s'a declarat războiul fratricid ce fatalmente ne duce la prăpastie, căci numai despre aceasta este vorba, deoarece „Tribuna” stă pe baza programului național, și tot păcatul ei este, că nu se mulțumește numai cu programul pe hârtie ci vrea să dea viață partidului prin pomenirea lui cu idei și cu forțe viguroase, de talent. Doar acest plus de energie n'o fi motiv de a scoate pe cineva din partid?

Le roi e mort, viv le roi: „Tribuna” e moartă, trăiască „Românul”, fu strigătul de război. Nimeni n'a gândit la aducerea „Românului” în Arad, dar zadarnic Goldiș a făcut chestiune de cabinet, amenințând cu retragerea din politică dacă nu va fi adusă foaia nouă la Arad, căci „Tribuna” numai în Arad poate fi nimicită”, — zicea dânsul.

Adecă partidul național e pentru d. Goldiș, iar nu d. Godiș pentru partid: ori vine să-i slujască lui în Arad, ori ducă-se la naiba, n'are ce face cu partidul fără de casa partidului, mai bine iasă din el. Dar n'a spus că unde ar merge de nu i-ar face partidul casă la Arad, și ce interesant era dacă nu-i dădea. De altfel — toate căile duc la Roma...

Și conferința a îngenunchiat înaintea voinței dlui Goldiș, — zorile carierei au răsărit; d. Goldiș în scurtă vreme instalat în palatul cumpărat cu 120.000 coroane ca un dictator al partidului național, înconjurat de maiordomi și vistiernici, — numai de redactori sărac, dar la ce i-ar trebui redactori unde „Tabu” e stăpân. Pentru membrii partidului ajunge îndrumarea: Maul halten und weiter dienen. Și la aceasta îndrumare îi pune numele de disciplină de partid, iar lefegii aplauzează.

Sub aceste auspicii de disciplină s'a făcut apoi „organizația” de mult așteptată, dar nu pentru consolidarea, ci pentru distrugerea rândurilor.

Urgia aceasta e dusă între popor prin numărul poporal al „Românului” și prin adunările poporale.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
In Belinț se convoacă o adunare poporală, unii dintre convocatori cer și învitarea dlui Goga și se discută admisibilitatea ori neadmisibilitatea învitării dlui Goga, fără placetul comitetului național, recte al dlui Goldiș, căci aceasta e disciplina: să tacă toată suflarea, numai „Tabu” are cuvântul. Ați auzit dvoastră, că poetul suferințelor neamului românesc trebuie să-și ceară placet dela d. Goldiș ca să vorbească poporului românesc și geniul neamului românesc e pus în obezi.

Pentru ce?

Cereulara secretă a dlui Dr. Ioan Suciș explică acest vâl, — iată ce zice d. Suciș în cereulara sa adresată amicilor autorizați cu convocarea adunărilor poporale:

Toate antelucrările și tot decursul adunării trebuie întrebuințat ca ocazie de propagandă și al răspândirii foilor noastre naționale, în primul rând al ziaru-

lui „Românul” și a foii „Poporul Român” ca organe publicistice proprii ale partidului nostru, precum și în interesul răspândirii celorlalte ziare și foi cari stau în serviciul și sub disciplina partidului nostru.

În acest interes comitetul aranjator va compune un conspect al acelor, căror recomandă a li-se trimite numeri de probă din „Românul” resp. din „Poporul Român”.

Rugându-vă să binevoiti a d aascultare acestor rugări a noastre și a ne aviza grabnic despre posibilitatea convocării resp. adunări, Vă rugăm să primiți expresia sincerei noastre stime.

Cu frățească dragoste

pentru biroul central al part. național rom.

Dr. Ioan Suciu.

În prezența dlui Goga nu s’ar putea aprinde felinarul urei între popor. Așa se servește marea mișcare populară scopurilor ziarelor autorizate, atunci când „Tribuna” nu numai că nu stânge-nește acele adunări, ci mai presus de toate îndeamnă poporul la participare și dă dovada cea mai eclatantă de solidaritate națională.

Astăzi doi cu doi nu se mai înțeleg, ci întreagă românimea stă în două tabere dușmănite de moarte, între cari lucește steaua sinistră a carierei dlui Goldiș, pentru care toate s’au făcut din câte s’au făcut dela 19 și 20 Decembrie 1910 încoace.

(În paranteză să mai amintesc: Domnul Marșieu a împreunat plăcutul cu folositorul în aceasta campanie de distrugere a „Tribunei”. Dupăce încasase mai nainte 2000 cor. dela clienții „Tribunei” din procesele civile, mai cere 2000 cor. pentru procesele ce erau în curgere, dar ne-terminate, ca să-i dea o lovitură în zilele ei grele, iar „Tribuna”, să scape de procese cu dânsul, l-a achitat, fără a-și pune la contra socoteală bunele servicii ce le-a adus reputației dlui Marșieu).

Tineri și bătrâni.

Domnul Vaida îmi impută în broșura sa pentru ce „n'am pus capăt îndată la izbucnirea infamei acțiuni de „premenire”.

Răspund.

Mai nainte de toate premenirea e procesul unei evoluții firești prin talentele tinere, pe cari nu le voi putea suprima nici eu, nici d. Vaida, nici nimeni, dar nici nu vreau să împiedec cursul naturei, căci fără de acest proces corpul național ar cădea în anemie și anemia este preambulul morții. Cred că despre aceasta se va fi convins până acum și d. Vaida.

După aceea chiar „îndată”, cum mi-o cere d. Vaida, mi-am spus cuvântul, că premenirea nu poate fi proces de ansienitate ci de renoire a vieții noastre naționale.

Când a apărut articolul părerilor libere în Nr. 195 al „Tribunei” dela 12/25 Septemvrie 1910 sub titlul „Un proces firesc”, am răspuns imediat în Nr. 197 dela 16/29 Septemvrie 1910, sub titlul „Nevoia unei grupări”. „Răspunsul unui bătrân” — semnat de „senior”.

Iată articolul:

Arta de a governa mulțimea zace în câștigarea încrederii obștești. Autoritatea ce se întemeiază pe această încredere este stăpâna absolută a situației interne și capabilă a reprezenta partidul înafară și această autoritate morală nu o poate înlocui șarja oficială.

Lipsa de autoritate ce pe drept sau nedrept, nu discut — se remarcă în conducerea oficială a politicii noastre de astăzi, a scos la suprafață tendințele de a se valida noi forțe, cari au convingerea că vor fi capabile nu numai de a aduna în jurul lor întreaga românie ci și de a avea absoluta încredere a obștei în autoritatea lor de conducere.

Cei cari s'au desfăcut de partidul național ca să alcătuiască o nouă grupare n'au întrunit încrederea obștei și nici nu vor avea, deci, de a fi conducătorii neamului românesc. Cel puțin până acum obștea nu le-a acordat încrederea și nici nu e speranță să le-o acorde. Misiunea lor este așadară terminată. Cei de bună credință cari, obosiți în luptă, își așteptau tigna vieții sbuciumate dela această soluțiune a chestiei naționale, n'au decât să se retragă și să facă loc acelora cari au vigoarea de a continua lupta care devine tot mai grea.

Cunoaștem valoarea pregătitoare a generației tinere, care reclamă pentru sine conducerea partidului și are toată dragostea noastră, dragostea și mângăierea, că se ivesc mândri purtători ai steagului național și de vom îngenunchia noi, cei bătrâni, va fi cine să ridice steagul; aceasta este mândria oșteanului oțelit în luptă, când se vede încunjurat de tineri viteji, particulele diu eul lor războinic, menite să ducă lupta mai departe pentru onoarea steagului.

Atât de mult am dori să rămânem la această declarație de amor, dacă nu ni-s'ar fi smuls din brațe purtătorul ideii de întronare a generației tinere. Nu, dragii mei, o nouă grupare a tinerimii luată în sens literal nu poate înlocui lipsa autorității de astăzi, pentru că îi lipsesc condițiile la aceasta.

Inexorabila logică a evenimentelor, vremile, își vor aduce pe oamenii lor cum și-au adus vremile paisoptiste pe eroii lor și cum au adus vremile dela 48 încoace pe bărbații creatori ai spiritului național de astăzi, din care s'a plămădit entuziasmul tinerimii de acum. Căci tinerimea de astăzi n'a răsărit ca un deus ex machina, ci din conștiința vie națională zidită de eroi anonimi, — dacă nu vreți să cunoașteți numele lor.

Noi bătrînii n'am lucrat pe termen, pentru că n'am fost stăpâni peste vremuri, ci vremurile au fost stăpâne peste noi; ne-am făcut însă datoria de a ținea vie conștiința națională și a o planta până în cea din urmă co-

libă a țaranului, — o muncă care nu ni-a adus glorie personală, ci ceva și mai mult: mulțămirea sufletească a datoriei împlinite. Nici de acum înainte nu va fi altfel cu terminul.

Suntem atât de puțini încât nu ne putem diviza în tabăra tinerilor și a bătrînilor, dacă nu vrem să oferim dușmanului punte pentru politica de divide et impera. Dar putem — tineri și bătrîni deopotrivă — să punem umăr la umăr, ca să purificăm moravurile politice, ca evenimentele să ne afle gata în haină de nuntă și pe toți la un loc.

Da, curățenia moravurilor este punctul arhimedic al politicei noastre și, pe cât știm, este și vehiculul tinereii grupări, iar zăpăceala antitezei dintre tinerețe și bătrînețe este numai accesoriul temperamentului viu care îl caracterizează pe tânărul nostru amic.

Acest proces de purificare nu înseamnă numai selecțiunea ansienităților, cari cum pretinde tânărul nostru amic — ar fi vina „rușinoasei” stagnări, ci și purificarea de Don Quijotiade și de figuri ridicole în concertul politic, fără considerație la vrîstă, căci s'au strecurat multe elemente neagreabile în conducerea partidului, elemente până la vulgarizare neagreabile. În haosul acesta al vulgarizării centrale are să se facă lumină, pe cum a făcut soarele lumină în masa haotică dela început și vor urma apoi zilele organizării partidului nostru, pe cum au urmat zilele organizării universului în zilele genezei omenirii. Noi și zărim lumina și acea lumină o să lumineze mai înainte de ce crede tânărul nostru amic.

Partidul să fie compact și tare, căci atunci și organul său executiv, comitetul național, va fi tare și vor fi tari și venerabilele prezidenții cari par a'l intriga pe tânărul nostru amic. Credem că prin premenirea comitetului național cu puteri tinere și fără pompes funebres s'ar putea da cuvântul tinereii generații în conducere. Și e bine să i-se dea ca să și valideze forțele

valoroase. Canapeaua este locul firesc al bătrînilor, invers e procesul nefiresc al grandomaniei.

Disciplina arcană a acreditărilor din vremile mai recente a provocat multe amărăciuni. Când auziam pe cei nemulțamiți cum vor să și facă noua grupare, le ziceam: „Aceasta-i povestea păcătoșilor din Babilon, porniți să zidească un turn mare, în care să nu-i mai ajungă potopul. Și i-a ajuns altă catastrofă: mestecarea limbilor și risipirea peste întreaga suprafață a pământului. „Stați să ne curățim casa dacă nu este curată”. Tot aceasta o zic și grupării noi: „Nu vă zidiți alt turn, ci stați cu noi și ne apărați de ispitele bătrînețelor; iar noi, la rîndul nostru, vă vom apăra de ispitele tineretelor, ca să trăim noi întru voi și voi întru noi. Căci, zău, nu știm cari suntem la mîi multe ispite expuși”.

Dar pardon! Din capul locului n'am voit să intru în comparația dintre generația bătrînă și tînără, atît de nenorocos ticluită de tînărul nostru amic, cu datarea deșteptării maselor la cunoștința politică chiar din „iscălitura” tinerei pleiade dela Orăștie. Ar fi lungă povestea școlii naționale dinainte și după iscălitura din Orăștie, dacă am începe noi, să povestim noi povestea cărunteniei noastre în lupta care o așteaptă pe tînăra generație în situația prielnică creată de noi.

Dar vorba e, că se ivesc zorile unei ere noi. Vine tinerimea să și ofere serviciul și noi avem să le zicem: Bine-ați-venit! De rîndul organizării se va îngriji soarele dreptății care luminează tuturor! **Senior.**

După aceasta a urmat mai departe discuția părerilor libere.

Părerile mele le exprimă următorul articol apărut în Nr. 205 dela 8 Octomvrie sub titlul „Părerii libere”:

În firul discuțiunilor culturale cari atît de frumos se desfășură în coloanele „Tribunei” s'a remarcat în anii trecuți influența culturai maghiare asupra tinerimei române și peste tot răceala ei față de cultura ro-

mână. Discuțiunea aceasta a avut darul să deschidă ochii multora. S'a început cercetarea cursurilor din Văleni și alte multe manifestațiuni de viață culturală în sânul tinerimei. Dar nici aceasta mișcare n'a dumerit lumea, că nu sunt atâtea forțe câte reclamă trebuințele noastre de muncă în ogorul culturai naționale. Ne simțim încă tot staționari în lipsa puterilor suficiente de muncă.

A venit însă ca o mană cerească dorul pozitiv al tinerimei de ași lua partea sa în lupta de existență a neamului românesc și „Tribuna” consecventă direcțiunii sale culturale a primit cu brațe deschise libera discuțiune a interesantului subiect, iar lacomul public urma cu interes frumoasa discuțiune, până când a ajuns la punctul personal, la „coardele simțitoare” din Nr. 203 al „Tribunei”, în care cu cruzime se discaifică președinții partidului național și a primei noastre asociațiuni culturale.

Acelea președinții sunt puse din increderea obștei românești și până când stau la locul lor din acea încredere trebuie să fie și respectate. Aceasta o aduce cu sine disciplina și bunele moravuri cari obligă și pe tineri.

Pe lângă aceste președinții, încap bine muncitorii mărunți și mari, până îi va crește Dumnezeu și munca lor și pe dânșii precum a crescut și fără de scaune prezidiale pe Goethe, Bismarck și Bebel, invocat de autorul „părerilor libere”, că doar Wilhelm I, sub care s'a făcut marele Bismarck și marea Germanie de astăzi încă n'a fost mai teafăr decât bătrînii noștri președinți de astăzi.

Nu organizația ne face mari, precum tânărul nostru amic o recunoaște, ci personalitățile mari. Aceste personalități mari se fac ele de sine prin munca lor. Uite cum se făcu Vlaicu, ori a vroit funcționarul înalt ori ba, el a sburat peste epoletele de aur și scaunele prezidiale ale consiliilor înalte.

Sburați și voi și cuceriți atmosfera vieții noastre naționale, dar cinstiți bătrînețele. Cultura încă n'a trecut peste acest simț etic și cine trece peste această punte nu mai reprezintă cultura. **Senior.**

Nu-i acest răspuns „îndată” dat, domnule Vaida, și nu exprimă el nota ce o am eu în procesul de premenire?

Însă vezi, domnule Vaida, iarăși o dovadă, că nu eu stau peste „Tribuna”, ci „Tribuna” stă peste mine. Dar tot mai bine e așa decât să galopez sub șaua dlui Goldiș, precum galopează Rozinaștii dlui Goldiș.

Rămâne dar stabilit, că sunt gratuite parafrazările culpabilității mele în descântările bătrînețelor, brodate de d. Vaida pe pânzele mele. Nu-și va trage d. Vaida cosequentele nici din aceasta poticnire?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Confesionalismul.

„Românul”, în primul lui număr, spune că va pune „ferul roșu” pe acela care va face confesionalism și se spunea că eu sunt cel vizat, pentru că eu aș fi făcând desbinarea confesională între Români.

Mărturisesc ortodoxia mea. Cred că în biserica ortodoxă sunt păstrate așezămintele apostolicești și cred că biserica ortodoxă și-a conservat mai mult caracterul național și în sine ei este mai mult asigurată existența limbei românești. N'aș fi preot ortodox dacă n'aș avea această credință.

În raportul meu personal cu gr.-catolicii am fost întotdeauna povățuit numai de considerații de unitate de sânge și de limbă, și mă bucuram de prietenii alese din partea gr.-catolicilor, cum era și prietenia cu regretatul Dr. A. Bunea. Pe d. Șt. C. Pop de pildă eu l'am stimulat pe când era candi-

dat de avocat și i-am pregătit calea la stabilirea sa în Arad; cum s'ar zice: a intrat sub patronatul meu în Arad și a stat până nu s'a întărit și a mușcat sinul care l'a încălzit. Prieten mi-a fost și părintele Lucaciu și alții.

Dar însași redacția „Tribunei”, în mare parte a stat și stă din uniți, oameni crescuți în Blaj, metropola uniților, ireproșabili în sentimentele lor confesionale.

Sub raportul social am profesat drept principiu: consolidarea fiecărei biserici în interiorul ei, ca ambele biserici să fie capabile de acțiunea culturale naționale în care se întâlnesc misiunile lor. Cu cât sunt mai consolidate bisericile în interiorul lor cu atâta sunt mai capabile de acțiune culturală, pentru aceea am detestat ori ce pornire confesională îndreptată spre slăbirea uneia sau alteia din biserici și am combătut spiritul de intoleranță.

Povățuit de acest principiu am cercat legături culturale cu biserica gr.-cat. și pe terenul instrucțiunii populare.

Precum se știe, legea regnicolară a pus astfel de sarcini asupra confesiunilor, pe cari nu le pot suporta. Am ajuns la 100 și mai bine procente cheltuieli de cult și poporul murmura, iar în unele locuri se iveau și se ivesc mișcări de trecere din biserica ortodoxă la cea unită, de groaza sarcinilor culturale. În chipul acesta, rămași mai puțini în biserică, ne abzie credincioșii serviciul și noi ne pierdem școala românească și pe ruinele ei se ridică școala de stat.

Stăteam dar înaintea dilemei de a sacrifica biserica pentru școală ori școala pentru biserică.

Sub fericitul episcop Iosif Goldiș eram îndreptat și cu conducerea resortului senatului școlar dela consistor. Ca să previu descompunerea bisericii și a școlii sub povara sarcinilor culturale

am luat inițiativa pentru un compromis între biserica ortodoxă și cea unită. Consistorul arădan s'a adresat către consistorul gr.-cat. din Oradea-mare cu următoarea adresă:

1. Având în vedere interesele comune religioase, față de curentul socialist și ireligios, ce amenință credința creștinilor și așezămintelor sfinte bisericesti;

2. interesele pedagogice, ca copiii de ambele confesiuni să fie facilitați în progresul lor, prin propunerea în limba maternă, prin ce și poporul își păstrează caracterul său genuin și alipirea de așezămintele străbune:

Să se învoiască Onoratul Ordinariat la compromisul, ca în comunele în cari sunt credincioși de ambele confesiuni, dar există numai o singură școală confesională, confesiunea din minoritate și fără școală, să-și deie sucursul colectiv la susținerea școlii existente, cu abaterea dela rigoarea executivei §-ului 45 al articolului XXXVIII. de lege din 1868, reclamată de preoțimea gr.-cat. la organele administrative, cum bunăoară s'a întâmplat în Gașa, Baia, ș. a., unde — chiar contra uzului de pe vremuri, până la marginile aducărilor aminte, care este de altmintrelea susținut prin ordinațiunea ministerului de interne Nr. 32024/1881, — preoțimea gr.-cat. preferă a face imposibilă susținerea școalelor noastre confesionale, prin denegarea sucursului colectiv al credincioșilor gr. cat. la suportarea speselor de cult, și prin restrângerea la un sucurs particular al părinților, cari își trimit copiii la școală.

Consecința logică a acestei greve a unei confesiuni față de cealaltă este: înființarea școalelor de stat, la cari apoi ar fi de silă obligați și credincioșii gr.-catolici a contribui colectiv

ceea ce deneagă dela școalele noastre și prin ce — fără a-și scuti credincioșii de spesele culturale — biserica gr.-cat. însași ridică indirect școalele de stat în comunele mixte confesional-minte. Venerabilul Ordinariat, sigur, va ști aprecia din punct de vedere moral-religios această fatală consecință pentru ambele biserici, și răspunderea înaintea lui Dumnezeu.....

A r a d, din ședința consistorială dela 24 Februarie (8 Martie) 1900.

Iosif Goldiș m. p.,
Episcop.

La această recercare, Consistorul din Lugoj a răspuns târziu, iar cel din Oradea-mare a răspuns precum urmează:

1318 — 1900. Ilustrisime Domnule Episcop!

Scrisoarea oficioasă a Ilustrității Voastre de su 8 Martiu a. c. Nr. 757 îndreptata către acestu Ordinariatu Episcopescu, mi-servește de ocaziune binevenita, spre a rectifica, cu toată reverinția, ace'a presupunere a Ilustratii Voastre, cași cum acestu Ordinariatu Episcopescu ar' fi capace a comite ceva, ce ar' involva macar și numai umbra indiferentismului religios. Și așa Veți binevoi a vede și Ilustritatea Voastră, ca postulatulu dintr'ace'a, ca adeca credinciosii greco-catolici din unele locuri se se îndemne ori chiar constrenga prin acestu Ordinariatu Episcopescu, *a contribui în mod colectivulu la spesele culturali ale unei confesiuni acatolice, cu identicu cu postulatulu negarei Santei Uniri, aici, nu numai că n'a potutu fi salutatu cu îndestulare, ci a produsu uimire și resensu.*

Incâtu înse oficioasă a de mai susu, din partea

Ilustritatiei Vóstre, ar vré se fia preambolul apropiarii atatu de dorite a celoru dóue base-
serice; apropiarea acésta numai asa ar' fi po-
sibila, salutaria si binecuventata de Domnediu,
déca toti Romanii de sub Sacr'a Coróna a Un-
gariei se-ar' detiermuri a îmbracisia érase ace'a
Religiune carea au profesatu-o unu S. Athana-
siu, unu S. Vasiliu celu Mare, unu S. Gregoriu
Nazianzeanu, unu S. Ioan Gură de auru si toti
S. S. Parinti orientali, cari, precum Vi este
binecunoscutu Ilustritatiei Vóstre, pona la ne-
fericit'a desbinare începuta pre la finea vécului
IX si consumata numai în véculu XV toti pona
într'unulu au pestrat cu scumpetate legatura
credintiei si a comuniunei cu Pontificele Ro-
man, ca mosténu al Catedrei S. Petru si asia ca
Capuvediu alu Basericeii lui Christosu și Cen-
tru al Unitatii Catolice.

Se se derime dara paretele despartitoriu, se
ne unimu toti în credinti'a si dragoste cu Roma,
léganulu originei Nóstre, înca si pentru ace'a,
pentru ca si însusi S. Pavelu Apostolulu în epis-
tól'a s'a catra Romani, cá inspiratu de Spiri-
tulu Santu, a constatat, cá credinti'a Romani-
loru, dej'a pre acele tempuri se vestise în tóta
lumea: „Inteiu dreptu ace'a — zice Apostolulu
— multiamescu Dumnedieului meu prin Isusu
Christosu pentru voi toti: *cáci credinti'a vóstra
se vestesce în tóta lumea*” (Rom. I. 8), încátu
e una adeverata enigma, cum de atunci, cându
într'atâta ni place a ne fáli, cu tot dreptulu,
cu originea nóstra dela Romani, unei párti
conspicue dintre noi se-i fia totusi atatu de an-
tipatica *ace'a credintia a Romaniloru*, carea
eucerindu lumea civilisatiunei adevărata a fostu
totudeauna si pretutindenea vehicululu culturai
formali.

Altcum binevoiti Ilustritatea Vóstra a primi

gratosu asecuarea deosebitei mele veneratiuni,
cu carea sum

Al Ilustrității Vóstre

Oradea-Mare, din Siedintia Consistoriala,
tienuta la 29 Martiu 1900

Servu umilitu

Dr. Augustin Lauranu m. p.
vicariu gen. episcopescu.

Uimit de aceasta atitudine a consistorului din Oradea-mare am infierat pe aceia cari nu în-teleg rostul unității noastre culturale și speculează greutățile noastre la susținerea școalelor în interes proselitic.

Prin aceasta faptă românească am ajuns eu în v-
stea rea a antiunitismului. Se înțelege că celor
îndepărtați nu li-se spunea, că pentru ce mi-am ri-
dicat glasul de protestare, ci numai că am atacat
pe uniți din orbirea patimei confesionale,

În interesul adevărului constat, că consistorul
din Lugoj, cătră care ne-am adresat cu aceeaș re-
cercare, având teritor comun și el cu noi, după
tăcere de un an de zile, și-a precizat punctul de ve-
dere admisibil pentru ei și cu bucurie am înre-
gistrat în „Biserica și Școala” acest duh conciliant
din Lugoj, exclamând: „Și se va dovedi că putem
noi rămânea tot atât de gr.-catolici și greco orien-
tali în școala comună românească”.

Fie zis spre onoarea Blajului, el a fost cel din-
tâi care a intrat în compromis cu Sibiiul, cu care
are teritor comun, dar Oradea-mare nu s'a simțit
obligată la o urma și de aici ni-s'a creat multe
greutăți în parohii: parohii divizate și pierderi de
școli.

Este patimă confesională din partea mea că
voesc să ne mântuim prin sprijin reciproc școlile

românești, și înfier refuzul dela Oradea-mare, cu care nu se identifică nici consistorul gr.-cat. din Lugoj, nici cel din Blaj?

S'a făcut apoi caz celebru din aceea, că eu am remarcat în „Biserica și Școala”, redactată de mine, lipsa de tact a părintelui Lucaciu la întrunirea poporală ținută în Arad la 2 (15) Februarie 1911, unde a vorbit despre dreptul limbei românești destul de frumos, dar tendențios, ca și cum numai uniții ar fi luptat pentru dreptul limbei românești. Pentru aceasta d. Șt. C. Pop, l'a declarat acolo în adunare de „preotul preoților”, iar eu, iată ce am scris în „Biserica și Școala”:

„Preotul preoților”. Joi s'a ținut o adunare poporală în Arad. Părintele Vasilie Lucaciu canonizat în adunare de cătră Ștefan Cicio Pop de „preotul preoților”, a vestit aici obștei ortodoxe din Arad, — vr'o 60 preoți ortodoxi și peste o mie de credincioși ai lor, — că Blajul și „sfânta metropolie de Alba-Iulia” e răsăritul soarelui românesc. Și în 1848 capitlul din Blaj — numai el — a apărat limba română. Iar astăzi numai Metropolitul din Blaj urgează neconținut la ministru retragerea ordinului de catehizare. Ai noștri episcopi bagseama nu fac nimic, căci prea a accentuat „preotul preoților” cum Blajul luptă pentru limbă. Noi știm, că episcopatul nostru a lucrat mai mult decât ori și cine în chestia limbei de catehizare și peste tot a limbei. Să n'aibă „părintele părinților” cunoștință și despre demersurile de urgentare luate de metropolia ortodoxă? Se poate aceasta? Pentru ce această sfidare „părintele părinților”? — chiar în fața preoțimei și poporului ortodox din Arad. Cine face confesionalism?”

„Unirea”, organul oficial din Blaj, și-a sporit ediția săptămânală la de trei ori pe săptămână și ia prilej din nota „Bis. și Școalei” de a ne imputa confesionalism pentru apostrofarea părin-

telui Lucaciu și iată modestul meu răspuns dat în Nr. 9 al „Bis. și Școala” din anul trecut:

„Unirea”.

Apare de acum înainte de trei ori pe săptămână. Nu noi, ci alt ziar, a scris din acest incident: „sperăm că va pune mai mare pond pe caracterul românesc, decât pe cel confesional al luptelor ce trebuie să purtăm cu toții pentru libertatea conștiinței și liberul exercițiu al drepturilor bisericești”. Noi din partea noastră am evitat în totdeauna ciocnirile, dar nu era de prisos observația. Și atâta a supărat pe confrăți. „Unirea” ne spune că prin 1890 „Tribuna” din Sibiu angajată la o polemie întinsă în jurul arhierilor, a curmat publicarea polemicilor pe motivul că „articolii s’o prea lungi și s’o supărători pentru o mare parte din cititori”. Adevărul însă era acela, că Bunea apărind memoria lui Leményi, lovește în „marele Andreiu”. Articuli suprimați erau ai fie iertatului Dr. A. Bunea.

„Acest refuz a fost primul impuls pentru înființarea „Unirei”. Aceasta este geneza „Unirei”.

Nu ne privește supărarea „Unirei” pe „Tribuna”, dar ne supără când ia în taină numele „marelui” Andrei, și a „sfântului” Sava Brancovici cum îi numește ironic „Unirea” în articolul lămuritor, pentru că da „mare” a fost Andreiu și „sfinte” suferințele lui Sava Brancoviciu. Și cine lovește în memoria lor, lovește în sentimentele noastre.

Noi așa știm, că chiar Dr. A. Bunea a regretat că a mers prea departe în atacurile contra memoriei lui Sava Brancoviciu și era chiar gata să revină la o explicație. Cunoaștem foarte buni uniți cari au făcut mult pentru biserica unită, dar n’au consimțit cu Dr. A. Bunea, și ar fi de datoria urmașilor lui să împlinescă ultima dorință a lui A. Bunea și poate a obștei unite să șteargă de pe fruntea scriitorilor bisericești uniți pata profanării „sfinților” noștri.

Articolul care își spune supărările sale ne trage și pe noi în discuțiune:

„La Arad, scrie „Unirea”, pâr. Lucaciu vorbește adevăruri, când povestește luptele bisericei unite pentru câștigarea drepturilor politice și naționale și redeseptarea și avântul ce l’au luat Românii unindu-se cu Roma, dar de neuniți nu spune un singur cuvânt rău și d. Ciorogariu, stâlpul Românilor aradani îl atacă și „Telegraful” dela Sibiu se grăbește să reproducă acest articol, căci e vorbă de un preot unit, care face confesionalism. Doamne cât sunt de adorabili o seamă de oameni”.

Dacă părintele Lucaciu ni-o spune în Arad, că Românii au luat avântul, recte le-a răsărit soarele, numai dela unirea cu Roma, nu mai era nevoie să ne și înjurespre a fi confesionalisti căci doar părintele Lucaciu a enunțat numai premisele, concluzia urmează de sine, că toate căile duc la Roma. Si noi nu aprobăm să se spună credincioșilor noștri, că toate căile naționale duc la Roma catolică precum nu putem consimți să se canonizeze de „preotul preoților” un preot **care n’are școală românească în parohia sa**, nu doar pentru că acest preot e unit ci pentru că este o fallacie.

Dacă noi în Blaj spuneam numai adevărurile despre Sava Brancoviciu și Șaguna și retăceam și meritele Blajului, nu mai trebuia să îi și înjurăm pe uniți, că ne-ar fi înțeles ei prea bine.

Ce ție nu-ți place, altuia nu face”.

Ce este aceasta, decât o umilită rugare către confrății uniți să ne respectăm reciproc marii arhiei ai vremilor apuse și să dea locul cuvenit arhieriei noastre de astăzi în lupta comună pentru limbă.

Dar nu aceea îmi spuneți, că eu îmi apăr biserica mea, pentru că aceasta îmi este datoria de preot și eu o voi apăra până la ultima răsufflare,

ori va numi d. Goldiș această de „îngust confesionalism” ori ba, ci să mi-se arate măcar un singur caz unde eu aș fi prevaricat în biserica unită și aș fi tentat la spargerea ei, căci numai o atare agresiune ar justifica acuza de confesionalism orb.

În sensul etic toți preoții suntem confesionalisti. Părintele Agârbiceanu și Ciura întocmai ca și mine, căci și ei își iubesc biserica lor mamă. Și sunt siguri, că dâșii în momentele date tot așa își apără interesele bisericii lor precum le apăr eu. N'ar fi preoți nici ei dacă n'ar face așa. Și dâșii înțeleg poziția mea, pentru că iată colaborează cu mine la un loc. Este d. Vaida de pildă mai bun unit decât părinții Agârbiceanu și Ciura?

În Blaj și-a prăznuit „Astra” semicentenarul existenței sale. „Astra” simbolizează unitatea noastră culturală. Și s'au adunat toți arhierii ambelor confesiuni în fruntea neamului românesc, adunat ex toto orbe romano, să confirme prin prezența lor împreunarea bisericilor în opera măreață a culturii românești. Acolo nu s'a auzit nici o notă disonantă. Evlavia creștinească a împreunat rugăciunile noastre cu ale uniților în prinosul adus pe altarul catedralei din Blaj și între accentele preamăririi dumnezeiești în limba strămoșească nimeni nu a simțit aceea ce ne desparte, ci numai aceea ce ne împreună: sângele și limba.

Această grandioasă manifestație n'a făcut mai slabă nici pe una dintre biserici, ci din contră pe fiecare a întărit-o, pentru că printr'însa s'a întărit temelia ambelor biserici deopotrivă.

Când însă ar veni de pildă d. Vaida, pars pro toto, și ar zice: ce-i al tău e și al meu, dar ce-i al meu nu-i și al tău și cu dela sine putere s'ar institui de pontifex maximus peste așezămintele dela

Dumnezeu rînduite în biserica mea, și peste instituțiunile ei culturale și peste tagma ei, scoțându-mă din patrimoniul meu, atunci trebuie să-i zic: favete linqvis.

Atâta am făcut. Quis quis extra hos est inter apocrypha ponendum. Tot ce s'a scris mai mult despre unitofobia mea este o zală din lanțul care s'a făcut pentru ferecarea mea, care am stat multora în cale.

Domnul Goldiș directorul „Românului” a pus aceasta drept sirenă pe automobilul cu care a plecat să-și facă carieră, ca să sperie cu ea abonații gr.-cat. ai „Tribunei”, unde-i vezi Doamne, și unitofobul Ciorogariu. De abonații gr.-or. grijește secretarul Goldiș.

Combi-nația nu e rea.

Așa se poartă acum ca o ciuhă printre uniți confesionalismul meu de pe vehiculul carierei dlui Goldiș, pentru că de, scopul sfîntește mijlocele.

IV.

De încheiere

De trei zeci și unu de ani muncesc în condiții modeste la Seminarul din Arad, crescând generația de astăzi a preoțimii și învățătorimii din dieceza Aradului în frica lui Dumnezeu și în iubirea de neam. Ea este mărturia vie a sbuciumărilor mele; am sămănat aceasta grădină a neamului românesc cu sămânța talantului ce mi-l'a hărăzit Dumnezeu și am udat-o cu sudoarea feței mele, — cu vreme și fără vreme, cum zice apostolul limbilor. Pentru mine n'am cerut nimic, toată ființa mea a fost absorbită în misiunea apostoliei.

Când a venit d. Dr. Ioan Suci u să mă scoată din această grădină și să mă ducă pe arena politică, oferindu-mi în numele comitetului național

candidatura la Hălmagiu, cu program afară de partid — ce i-am zis? Eu nu-mi las postul meu, locul meu este aici: a crește tinerimea. Tot acest lucru i-l'am spus și dlui Vaida în primăvara anului 1910, când îmi spunea, că de ce nu candidez la ultimele alegeri dietale. Domnul Vaida nu va fi uitat cum spuneam, că eu nu vreau să fiu conducător, nu cer pentru mine nimic, eu vreau să rămân un muncitor anonim, fără altă răsplată decât conștiința datoriei împlinite. De cuvinte nu-mi aduc aminte, dar sensul e acesta. Nu sunt dar rivalul domnului Goldiș și nici al unuia dintre deputați și candidați de deputați. Din contră, le-am fost sprijin și dacă stă vorba dumnialor, că eu sunt spiritus rectorul „Tribunei” atunci cel mai puternic sprijinitor eu le-ași fi fost, căci „Tribuna”, le-a fost carul triumfal la inima poporului, iar mie chiar și ca a cincea roată la acest car încă mi-ar reveni un titlu de patron, într'atâta le-a fost de folos „Tribuna”.

Afară de institut am făcut parte din generația care s'a ridicat cu treizeci de ani înainte și s'a întregit cu tot sufletul curat ce l'a avut neamul românesc în Arad. Este generația părintelui Vasile Mangra, Dr. Nicolau Oncu, Mihaiu Veliciu, Aurel Suci, Dr. Gheorghe Vuia, Gheorghe Popoviciu, Gheorghe Lazar, Sava Raicu, — între cari eu mă socotesc de mai mic. În jurul acestei generații s'a grupat preoțimea și învățătorimea eșită din școala noastră și prin ei s'a făcut școala politică a poporului românesc. În urma acestei munci s'au ridicat instituțiuni culturale și economice, din cari a răsărit tăria socială a comitatului Arad.

Aceasta gardă întră în reprezentanța comitatensă, unde sub ocrotirea piepturilor țărănești contra furiei oficialilor, reîntroduce limba românească în sala comitatensă, pe care o preface

Într'un parlament provincial de unde se manifestă viața românească. Acolo am fost și eu cu cuvântul meu și ce-i ce scriu astăzi în „Românul”, că eu n'am vorbit nici când în sala comitatului spun un neadevăr cu care orbesc lumea de bună credință. Și a mers vestea și povestea Aradului cel solidar și tare, ca o mândrie națională.

Prin înființarea „Tribunei” în Arad, pe când partidul nu-și avea organul său oficial, Aradul a devenit un centru politic de unde s'a pornit activitatea, prin care Românii au intrat în parlament. Și lumea fascinată de vraja avântului cultural ce-l ia Aradul, îi tinde mâna de ajutor, generosul Stroescu îi trimite 100,000 pentru școala de fete, vin scriitorii din București cu simfonia limbei românești pe buze și cu inspirațiile lor poetice, să le samene în inimile deschise pentru frumuseța limbei românești. Așa se formează și o atmosferă socială feerică, cum au fost șezătorile din Arad cu strălucirea porturilor naționale și a cântecilor românești.

Pe când s'a pus temelia acestor lucruri de către acea generație însuflețită și neînfrântă de vergile prin cari a trebuit să străbată, domnul Goldiș nu se simțea bine în mărețul gimnaziu românesc din Brașov și se ferea și de granițele țării românești ca să nu cază în prepus de tradare de patrie, 16 ani cât a stat în Brașov n'a avut nici măcar curiozitatea să vadă Predealul, o săritură dela Brașov — ci afla de mai rentabilă catedra gimnaziului de stat și scria din Brașov patronului său Iosif Goldiș scrisori de *loialitate și sentimente patriotice* cu cari zorea deputatul guvernamental depe vremuri, d. Ioan Beleş, pe la ușile ministeriale să le demonstre cu ele patriotismul dlui Vasile Goldiș, că doar doar i-se vor

deschide porțile carierei de stat. Domnul Beleş este viu și poate mărturisi despre toate acestea, că doar îi va fi costat vr'o pereche de ghete să-i facă dlui Goldiș loc în funcție de stat. Iar d. Dr. Ioan Suciul zorea pe la redacția „Arad és Vidéke” cu acte compromițătoare contra dlui Oncu și a băncii „Victoria”. D. Marșieu care mai dăunăzi s'a împiedecat înaintea unui prieten și în aceea, că eu acum zi de zi stau la masă cu notarul public Ioan Beleş, pe vremea aceea era la „azi-buche” și astăzi când i-s'au deschis ochii mă vede pe mine la „Schwartz” cu notarul public Ioan Beleş, dar nu vede pe d. Vasile Goldiș zorind la d. deputat guvernamental Ioan Beleş post de stat.

Dânșii au intrat în această moștenire sub patronatul părintelui Mangra și s'au bucurat de rodul ei. Pe aripile „Tribunei” înființată de aceea generație, cutrieră inimile poporului deschise prin educația politică ce i-s'a făcut de mai nainte și-și fac lor-și nume de semizeii. Răsfoiți coloanele „Tribunei” și vedeți escesul de premărire ce li-se făcea din munificența redactorilor dela „Tribuna”, acum huiduiți? Și resfoind acelea coloane ve-ți afla, că numele meu nu figurează nicăiri ca subiect de preamărire, ci ici colea în rapoartele despre vizitațiile canonice ca conliturgisitor în suita episcopescă și la actele officioase ale seminarului la cari din oficiu trebuia să fiu pomenit, drept dovadă, că „Tribuna” n'a existat pentru mine, ci pentru partidul național și nu pe mine muncitorul modest în ogorul culturii m'a preamărit, ci pe dumnealor, căroră le-a ridicat vaza înaintea poporului, ca să-i primească de ai săi conducători și să-i urmeze.

Prin această propagandă a „Tribunei” s'au dat luptele cele mari electorale din cari singur comitatul Arad a eșit cu patru deputați dietali,

— fără de unu atâția câți au astăzi toți Românii, — și s'a format partidul parlamentar român, care și-a ocupat loc de onoare în dieta țării și li s'au deschis deputaților aleși drumul larg de a reprezenta neamul românesc înlăuntru și în afară.

Și slavă duhului rău ce l'au dus unii în clubul deputaților naționali, au reprezentat așa de bine, de în parlament au rămas ei decapitați. iar în afară de parlament ne-au decapitat ei pe noi, unul câte unul până la Goga și pe toți împreună. Așa și-au escomptat acești artiști ai vieții moderne mandatele primite din moștenirea unui popor trezit la conștiință națională de cătră o generație, a cărei deviză era: totul pentru națiune. Prav și cenușe au făcut din moștenirea acea prin intrigile lor și prin marxismul dur al dlui Goldiș, cu care a înstrăinat programul național înaintea sătenilor neînțelegători ai teoriei socialiste. Așa s'a ucis idealismul din popor și a urmat înfrângerea rușinoasă dela 1910, în care clubul deputaților s'a redus dela 15 la 5 și s'a deschis prăpastia procesului de disoluție.

A fost un lucru firesc că cei ce au zidit casa națională a luptelor politice, au tresărit, când au văzut surparea moștenirii lor sub mâna dlui Goldiș și nu s'au lăsat cutropiți ci au pus degetul pe ranele națiunii.

Colo, din depărtare, a răsunat glasul de renoire al poetului ca al unui Ioan gură de aur al culturii românești și când autorizații s'au pus să năbusească acest glas cu oficialitatea rigidă, s'a renoit glasul poporului lui Ioan Chrisostom: mai bine să se întunece soarele decât să amuțească graiul lui Goga.

Domnul Goldiș avea dreptul ilimitat a scrie în „Tribuna”, s'a și folosit zdravăn de acest drept

până când și-a făcut scara carierei. Până în cele mai mici amănunte erau colorate toate gesturile lui, și complimentele ce le făcea doamnei Apponyi în parlament și jocurile cu nevestele de prin sate și ospetele mânate de el și toată răsuflarea lor. Toată apoteoza, d. Goldiș și-a făcut-o singur, în parte seducând și pe acei redactori anonimi pe cari azi îi înjură. Pentru ce n'a venit și atunci la „Tribuna” când autorul „părerilor libere” chema lumea la o discuție publică asupra celor ce sunt de făcut pentru „premenirea” sau mai bine zis renoirea partidului? Așa cum am făcut-o eu prin articolii aici reproduși, prin cari m'am exprimat nota mea într-o chestie extrem de importantă, cum era aceasta și eu nu eram atât de agreat în redacția „Tribunei” ca d. Goldiș.

Și cu dânsul putea veni dl Vaida, Maniu, Lucaciu, chiar dl Mihali, cari toți s'au îndulcit de roadele muncii „Tribunei” și s'au parfumat din acea bine mirositoare candelă a temenelilor până la divinizare. Pentru ce n'au venit, când glasul părerilor libere îi chema?

Eu eram doar cu dânsii în acest punct, căci apăram cinstea bătrînețelor și m'au lăsat singur. Dar fără dlor s'a clarificat chestia, că nu de bătrînețe este vorba ci de neputințe.

Și bătrînii grupați în jurul „Tribunei” cu calmitatea vârstei lor umblau să vă împace, să aleagă chiar dintre membrii comitetului național doi reprezentanți în comandita „Tribunei”, ca armonia să fie deplină și cauza națională să dea înainte. Dar n'ați primit mâna frățească, căci domnului Goldiș îi trebuia răsboiul pentru sceptrul de mareșal, și întronarea sa în palatul de pe strada Zrinyi... În calea acestei cariere stătea un ghimpe, „Tribuna”, — acest ghimpe trebuia scos, cum spunea dl Goldiș în conclava dela Vas, pentru aceasta

n'a putut și nu se poate face pacea internă, până dl Goldiș are comanda în partid. Căci dacă a scăpat odată cariera de stat din pricina vigilentei guvernului asupra sentimentelor de loialitate și patriotice, oferite de dl Goldiș, nu vrea să scape și cariera diplomatică mult mai prețioasă, din pricina vigilentei „Tribunei”, care i-a acordat dreptul luptător în rînduri, dar nu-i poate acorda nici când dreptul de conducător pentru care n'are calități.

Da, calitățile de conducător, dau o jumătate din forța unui partid. Fără de aceste calități nu poate avea succes un partid. De n'ar fi atât de sensibile corzile acestor calități conducătoare, câte învățături am putea deriva din teza susținută de „Tribuna”, pentru care astăzi sângerează, căci astăzi fiecare caporal poartă sceptrul de mareșal, de troznesc podelele sub călcâiul lor aprins de buciumul de război al domnului Goldiș. Dar dl prezident al clubului deputaților, Dr. Teodor Mihali, n'are alte cuvinte pentru opera destructivă a dlui Goldiș, decât că aceea este o chestie de tactică, — treaba dlui Goldiș.

Să mă ierte dl prezident Dr. Teodor Mihali, că spargerea solidarității și uciderea instituțiilor culturale și economice nu este treaba dlui Goldiș, ci treaba neamului românesc și răspunderea cade asupra domniei sale, care în calitatea sa de prezident, dă sancțiunea acestui fratricid.

Acest brevet dat dlui Goldiș să-și facă cariera, a spart solidaritatea națională, iar nu accentele de premenire.

Acea ce s'ar fi putut face prin convingeri, s'a pus pe tăiușul învingerii și dl Dr. Alexandru Vaida-Voevod a purtat sabia sângeroasă a războiului fratricid dincoace și dincolo de hotare.

Și cine a învins?

Nimeni dintre noi. Pentrucă s'a cutropit temelia pe care a stat partidul național: idealul etic, care nu putea fi înlocuit prin comuniunea de interese a conducătorilor.

Acel ideal este acum sfășiat și dat pradă patimilor, cari zgudue pacea de sus până la cel din urmă cătun. În familie, în biserică, în școală, în instituțiuni culturale, în instituțiuni economice, în toate păturile sociale, bărîni și tineri, tată și fiu, frate și soră, — toți, toți, până la unul sunt încleștați în lupta aceasta fratricidă. Preoții adevărați sunt alungați de cătră proroci mincinoși.

În această prăpastie nimeni nu se mai poate gândi la apărarea națională și la templul culturii. Inter arma silent musae.

Peste aceasta prăpastie răsună fanfarele de biruință ale celor cari merg înainte în drumul lor cuceritor. Aici acestora este învingerea. Iar tu

„Plângi popor nenorocit —
„Plângi că oastea ți-a murit.

Acuz pe dl Vasile Goldiș înaintea tribunalului obștesc că din duh rău a împins neamul românesc în această prăpastie.

Pentru mine nu este chestie politică intrarea în această luptă prăpăstioasă, pentrucă eu am cedat terenul conducerii politice celor chemați, ci chestie de onoare. Eu n'am muncit și suferit treizeci și unu de ani pentru binele obștesc, ca să fiu înmormântat ca un nemernic, și pe ruinele mele morale să'și zidească cineva pedestalul său, ci ca să am un sfârșit creștinesc după atâta amar de muncă și suferință. Atâta cer să'mi acorde lumea cinstită românească. Nu e mult ce cer.

Iar dacă e să sucumbe adevărul sub arta ma-

chiavelică a dlui Goldiș, acolo e locul meu sub
paloș. Eu îmi iau crucea și urc mai departe cal-
varul meu.

Mai este înviere!

BCU Cluj / Central University Library Cluj